

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

God självkänsla hos förskolebarn

En kvalitativ studie om hur förskollärare vill arbeta
för att främja barns självkänsla

Helen Olsson

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: PDGX62
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Vt/2010
Handledare: Christina Ekelund
Examinator: Mikael Nilsson
Rapport nr: VT10-2611-06 PDGX62

Abstract

Examensarbete: 15hp
Kurs: PDGX62
Nivå: Grundnivå
Termin: Vt/2010
Handledare: Christina Ekelund
Examinator: Mikael Nilsson
Rapport nr: VT10-2611-06 PDGX62
Nyckelord: Självkänsla, Förskolan, Barn, Daniel Stern

Syfte:

Att få kunskaper om hur verksamma förskollärare ser på barns utveckling av självkänsla och hur de som förskollärare vill arbeta för att stärka barns självkänsla. Syftet är också att utvärdera om förskollärare anser att det finns behov av kompetensutveckling vad gäller barns självkänsla.

Teori:

Daniel Sterns utvecklingspsykologiska teori om barnets medfödda kompetens och utveckling av självet har använts som teoretisk anknytning. Stern menar att spädbarnet från födseln handlar utifrån ett själv och att det har en inneboende kompetens. Barnet har förmågan att söka kontakt och kommunicera med omgivningen. Utvecklingen av självkänslan sker enligt Stern i relation till den sociokulturella kontext som omger barnet vilket medför att ett sociokulturellt perspektiv inkluderas i studien. Hundeide beskriver den påverkan bemötandet från andra har för utvecklingen av självet och får i denna uppsats komplettera Sterns teori.

Metod:

En kvalitativ intervjuundersökning bestående av frågor med öppna svarsalternativ och i en del fall ställdes följdfrågor. Intervju gjordes med 6 förskollärare vilka arbetar på 5 olika förskolor i samma kommun.

Resultat:

Förskollärarna har en god vilja till att arbeta med barns självkänsla ibland görs det medvetet ibland görs det inte medvetet. Intrycket är att det är självklart att barnen ska få en god självkänsla men ämnet är när det kommer till djupare innebörder oreflekterat. Skillnaden mellan självkänsla och självförtroende är inte helt klar vilket visar sig när förskollärarna ger exempel på situationer i verksamheten som syftar till att stärka barns självkänsla. Det uttrycks tankar om betydelsen av att barnets känslor blir bekräftade, men det framkommer inte tydligt hur bekräftandet ser ut i olika situationer. Undersökningen visar att det finns en önskan om kompetensutveckling hos alla förskollärarna.

Förord

Självkänslan är ett aktuellt ämne med tanke på hur samhället ser ut idag med våld, kränkningar, mobbning och självdestruktiva beteenden. Om det är så att dessa företeelser sker på grund av individens dåliga självkänsla så är det där förskolan har chans att påverka samhällets utveckling. Det är önskvärt att alla barn får bli sig själva, och uppfatta sig själva som värdefulla och unika samt införliva kunskapen om allas lika värde.

Jag tackar de förskollärare som frukostigt delade med sig av sina tankar om självkänsla, vad det betyder för dem och hur de arbetar för att hjälpa barn att utveckla en bra självkänsla. Tack till handledaren Christina Ekelund som vid varje handledningstillfälle har gett mig hopp om att klara den här uppsatsen och inspiration till fortsatt arbete. Tack även till min familj som har gett mig utrymme och tid att arbeta med uppsatsen.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
2 Bakgrund	6
2.1 Problemområde	6
3 Syfte	7
3.1 Frågeställningar	7
4 Tidigare forskning och teoriansknytning	7
4.1 Historik	7
4.2 Uppfostran	8
4.2.1 De tre uppfostringsmetoderna	8
4.3 Begreppsdefinition	9
4.3.1 Självkänsla	9
4.3.2 Självförtroende	9
4.4 Val av teoretisk anknytning	10
4.4.1 Daniel N. Sterns teori	10
4.4.2 Hundeide	12
5 Pedagogiska konsekvenser	13
5.1 Känslor och självkänsla	14
5.2 förhållningssätt	16
5.3 Anerkjennelse	16
5.4 Pedagogisk medvetenhet	17
6 Metod	19
6.1 Val av metod	19
6.2 Tillvägagångssätt	19
6.3 Databearbetning	19
6.4 Förförståelse	20
6.5 Urval	20
6.6 Validitet reliabilitet generaliserbarhet	20
6.7 Etik	21
6.8 Bortfall	21
7 Resultat och analys	22
7.1 Vad innebär en bra självkänsla	22
7.2 Vad innebär en dålig självkänsla	23
7.3 Hur vill forskollärare arbeta	24
7.3.1 Bekräftelse på känslor	24
7.3.2 Tillsägelser	25
7.3.3 Strategier för att se barnen	26
7.4 Tankar kring förhållningssätt	27
7.5 Kompetensutvecklingsbehov	28
7.6 Sammanfattning av resultat och analys	29
8 Diskussion	30
8.1 Metod diskussion	30
8.2 Tankar om att arbeta med självkänsla	30
8.3 Hinder	31
8.4 Se och bekräfta	32
8.5 Kompetensutveckling	33
8.6 Förslag till vidare forskning	33
8.7 Avslutande reflektioner	34
9 Referenser	35
Bilaga 1 Intervjuguide	

1 Inledning

Verksamheten i förskolan borde präglas av ett medvetet arbete som ger barnen möjlighet att utveckla en god självkänsla. Självkänslan är individens uppfattning av sig själv vilket påverkar dess utveckling och lärande. Jag oroas av att den viktiga utvecklingen mot en bra självkänsla får en underordnad betydelse till förmån för språk, matematik och naturvetenskap på förskolan. Min beskrivning av en god självkänsla är en inre känsla av att känna sig värdefull som människa oavsett vad man uträttar. Man har ett värde för att man är den man är.

I samhället premieras ofta prestationer av olika slag, det som utförs bedöms och belönas på diverse vis. Jag upplever att prestation ofta är viktigare än personen. Människans värde bedöms efter utförda handlingar och ibland också efter utseende. Det bekymrar mig för jag vill att barnen i vårt samhälle ska växa upp till vuxna som känner sig värdefulla för att de är sig själva. Har man en god självkänsla ökar det möjligheterna till att utvecklas och lära. Självkänslan bör få vara grunden till fortsatt utveckling mot självförtroende och prestationer. Det är viktigt att pedagoger arbetar för att ge barnen en god självkänsla.

I litteraturgenomgången kommer jag att utveckla och förklara begreppen självkänsla och självförtroende så som de kommer att definieras i den här uppsatsen. Begreppen kommer att kort beskrivas för respondenterna innan intervjun för att kunna rikta ljuset mot självkänslan och arbetet med att främja självkänsla. Jag har uppmärksammat att det finns en hel del populärvetenskaplig litteratur på ämnet hur du som vuxen ska tänka för att ge dig själv bättre självkänsla. Mitt antagande är att om självkänslan grundläggs tidigt redan i förskoleåldern ges barnet bättre förutsättningar för utvecklandet av en positiv självkänsla när de blir äldre. Jag har för avsikt att genom utvecklingspsykologin ta reda på hur självkänslan uppkommer framförallt med Daniel Sterns teori. Hundeides forskning som pekar på den sociokulturella betydelsen för barns utveckling av självet inkluderas i studien. Således kommer den teoretiska förankringen ha ett utvecklingspsykologiskt och sociokulturellt synsätt/perspektiv. Uppsatsen riktar sig till pedagoger i förskoleverksamheten och andra som är intresserade av barns självkänsla. Min förhoppning är att uppsatsen ska ge inspiration till att medvetandegöra och uppdatera insatserna för att stärka barns självkänsla.

2 Bakgrund

Läroplan för förskolan (Skolverket, 1998) [Lpfö 98] kommer jag fortsättningsvis i uppsatsen enbart hänvisa till *Lpfö 98*. I *Lpfö 98* står att arbetslaget skall ”ansvara för att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde”(s 8) vidare står det att verksamheten ska ha som mål att barnen ”utvecklar sin identitet och känner trygghet i den”(s 9). Vad menar läroplanen med att utveckla sin identitet? Möjligtvis är det att lära känna sig själv att veta vem man är och vad man känner. Tryggheten ökar när man har mer kännedom om något, i det här fallet handlar det om att känna sig själv. Det skapar trygghet att veta vad man känner och hur man ska hantera det man känner. Ibland kan det vara betydelsefullt att veta varför man känner och reagerar som man gör.

Alla människor har en självkänsla man kan inte sakna självkänsla däremot kan den vara bra eller dålig. Man skulle kunna använda stark eller svag som gradering av självkänslan men det finns en risk att stark kan uppfattas som något negativt att man har en stark självkänsla på bekostnad av någon annan. Därför används graderingen god/bra eller dålig fortsättningsvis i texten. Rimligen finns det en glidande skala mellan bra och dålig, med bra menar jag tillräckligt bra för att individen i huvudsak ska känna sig tillfreds med sig själv. Med dålig menar jag dålig på ett sätt som genererar för individen destruktiva handlingar som på olika sätt försvårar en positiv utveckling.

Jag har funderat över hur jag själv arbetar som förskollärare när det handlar om att stärka barnets självkänsla, och funnit att det inte är helt enkelt att beskriva. Jag tar förgivet att jag är en människa som lyssnar på barnen och bekräftar deras känslor. Jag lyssnar och bekräftar, men jag har inte alltid en medveten strategi för bemötande samt att de goda intentionerna inte alltid bibehålls under stress. Det är då ärvda eller självupplevda fostringsmetoder träder in som inte håller måttet för den barnsyn vi har eller bör ha i vår tid. Synen på barn i vår tid skulle jag beskriva som att barnet är situerat med demokratiska rättigheter och skyldigheter. Jag antar att en god självkänsla är en viktig grund för barnets fortsatta utveckling och lärande.

Det är förmodligen av betydelse för självkänslan med planerade aktiviteter som stärker självkänslan. Men troligen är det kontinuerliga bemötandet och bekräftelsen är av störst vikt. Vidare ska jag försöka finna pedagogiska möjligheter för att stärka barnets självkänsla. Genom litteratur och tidigare forskning kommer jag att söka kunskap kring utvecklandet av barns självkänsla. Det finns litteratur att tillgå kring hur man stärker barnets självkänsla, men jag är mycket intresserad av att få kunskap om hur verksamma förskollärare medvetet arbetar för att stärka barnets självkänsla. Samt att få ta del av hur förskollärare beskriver att de i förskolans verksamhet vill arbeta för att stärka barns självkänsla.

2.1 Problemområde

I tiden av regeringens strävande mot en förskola där barns kunskaper i språk och matematik ska prioriteras vill jag rikta ljuset mot självkänsla och den betydelse självkänsla har för barnets identitetsutveckling. Jag vill veta hur verksamma förskollärare ser på begreppet självkänsla och om det ett reflekterat och synliggjort tillvägagångssätt för att ge barnet möjlighet till en bra självkänsla.

3 Syfte

Uppsatsens syfte är att få kunskaper om hur verksamma förskollärare ser på barns utveckling av självkänsla och hur de som förskollärare vill arbeta för att stärka barns självkänsla. Syftet är också att utröna om förskollärare anser att det finns behov av kompetensutveckling vad gäller barns självkänsla.

3.1 Frågeställningar

- Vad anser förskollärarna att det innebär att ha en bra eller dålig självkänsla?
- Hur vill förskollärarna arbeta för att ge förskolebarnen god självkänsla?
- Finns det enligt förskollärarna exempel på bra metoder för att stärka förskolebarnens självkänsla?
- Hur tänker förskollärare kring sitt eget förhållningssätt gentemot förskolebarnen?
- Anser förskollärarna att det finns behov av kompetensutveckling kring barns självkänsla?

4 Tidigare forskning och teoriansknytning

Historiken inleds med en kort beskrivning av barnomsorgens utveckling som verksamhet och vilka styrdokument som har varit av vikt för utvecklingen från 1940-talet och fram till 2000-talets början. Det vore intressant att visa någon form av historik kring begreppet självkänsla när det gäller förskolan, men jag har inte funnit något specifikt som beskriver det. För att ge en bild av hur barnet blivit bemött det senaste halvsekle kommer jag att beskriva hur synen på barnet har sett ut och vilken typ av uppfostran som barnet har fått.

4.1 Historik

Ann-Christine Vallberg Roth, fil dr i pedagogik som är verksam på Malmö Högskola, har forskat kring de yngre barnens läroplanshistoria. Den korta historiska tillbakablicken på barnomsorgen här efter är baserad på Vallberg Roths (2002) forskning. Barnkrubba var namnet på barnomsorgen innan benämningen daghem började användas någon gång på 1940-talet. Det var under den senare delen av 1980-talet som ordet förskola började bli mer vanligt som benämning på barnomsorg. Det har tagit tid att etablera ordet förskola, de flesta idag vet vad förskola är men fortfarande används ordet dagis som förkortning på daghem i vardagligt tal.

Daghemmet var en del av folkhemmet och skulle stå till tjänst med barnomsorg för familjer där båda föräldrarna arbetade eller för ensamstående föräldrar. Daghemmet skulle likna hemmiljön och präglas av omsorg om barnen. Tiden som det svenska folkhemmet byggdes upp är 1950-talet, 1960-talet och 1970-talet. De teoretiker som under folkhemmets socialpsykologiska läroplansperiod påverkade innehållet i daghemmet är Gesell, Piaget och Eriksson. Alva Myrdal präglade utvecklingen av barnomsorgen. Hon stod bland annat för att alla lika rätt till barnomsorg med samma kvalitet det fick inte vara skillnad i omsorgen beroende på klasstillhörighet. Målet för verksamheten var att utveckla barnets personlighet och forma demokratiska medborgare.

Vården och omsorgen blev ett tydligare uppdrag i barnomsorgen jämfört med hur det var under den första hälften av 1900-talet. Tidigare, innan 1950-talet sågs barnet som ett naturbarn vilket nu förändrades till en ide om att barnet var ett slags vetenskapsbarn som dessutom var könsneutralt och kulturneutralt. Det som ansågs vara prioriterat under denna tid, 1950-1985, är barnets psykosociala utveckling och självständighets fostran i vardagsrutiner. Barnet skulle klara sig själv vid påklädning, måltider och toalettbesök. Barnen skulle få kunskap eller

information om hur världen var beskaffad ur ett naturvetenskapligt perspektiv. Därför fick sagoböckerna lämna plats åt faktaböckerna. Barnstugeutredningen (Skolverket, 2000) som kom 1968 har haft avgörande betydelse för barnomsorgens inriktning när det gäller pedagogiska principer. Barnstugeutredningen slog fast att barnomsorgen har till uppgift att främja barnets utveckling och lärande samt göra det möjligt för föräldrarna att arbeta eller studera.

Vallberg Roth (2002) menar vidare att i slutet av 1980-talet börjar man se på barnet som ett situerat barn med möjligheter till ett livslångt lärande. Fram till början av 90-talet var det fortfarande socialstyrelsen som gav ut ramar som stöd för kommunerna när de tog fram riktlinjer för daghemmet/förskolan. Under slutet av 1990-talet blir skolverket ansvarigt för läroplaner för förskolan, förskoleklassen, skolan och fritidshem.

4.2 Uppfostran

De två danska familjeterapeuterna Jesper Juul och Helle Jensen med erfarenheter inom pedagogisk och psykologisk rådgivning har skrivit boken *Relationskompetens i pedagogernas värld* (2003). Enligt (Juul & Jensen, 2003) var det under mitten av förra århundradet en självklarhet att uppfostra barn till lydnad och anpassning för att möta samhällets och arbetslivets krav. Då fanns det begränsad kännedom om barns utveckling av självet jämfört med vad vi vet idag. Fostran handlade till stor del om moral men naturligtvis fanns även då vissa skillnader på kraven av anpassning, beroende på vem som fostrade eller i vilken situation. Vidare skriver författarna att det vid denna tid lades mer fokus på hur barnet skulle vara och hur man skulle få det att bli på det sätt man avsåg, än vem barnet var som person.

I förskolan sker idag en hel del av barnens uppfostran eftersom de är där en stor del av sin vakna tid. Allt som sker i förskolan är inte medveten pedagogik utan även fostran utifrån pedagogernas egna erfarenheter eller den sociokulturella kontext som finns. I *Lpfö 98* står det att barnen ska få erfara och tillägna sig demokratiska värderingar och omsorg om andra. Det är det moraliska fostringsmålet för förskolan idag.

4.2.1 De tre uppfostringsmetoderna

Från 1980-talet fram till mitten av 1990-talet har forskare och kliniker format en översikt av tre olika typer av metoder för uppfostran som förekommer i familjen. De olika metoderna för uppfostran och dess konsekvenser som beskrivs nedan har hämtats ur Juul och Jensens bok *Relationskompetens i pedagogernas värld* (2003) där de refererar den norska forskaren Kari Killen som i sin tur grundar sin översikt på flera olika forskare.

Den auktoritativa uppfostringsstilen visar på emotionellt engagemang, fasta rationella regler och en kommunikation som inbegriper både barn och vuxen. Den auktoritativa uppfostringsmetoden har visat sig bidra till trygga individer med god social förmåga och ett balanserat förhållande till sina känslor.

Den auktoritära uppfostringsstilen innefattar emotionell distans, regler för reglernas skull som ofta inte är anpassade för vare sig individen eller situationen. Det saknas tankar på barnets individuella behov. Det auktoritära sättet att uppfostra har samband med hög aggressivitet hos barnen i förhållande till genomsnittet. Auktoritär fostran kan även leda till ångest hos barnet. Barn som utsätts för auktoritär fostran får en svagare socialkompetens

Fri uppfostran, det vill säga mycket låga krav på att barnet lever upp till föräldrarnas regler och normer. Fri uppfostran visar sig vara en bidragande orsak till svag eller sen utveckling när det gäller kognitiva färdigheter, impuls kontroll och socialt ansvar. Det har visat sig att föräldrar som använder sig av auktoritär eller fri uppfostran har bristande förmåga att kommunicera väl med barnen. En dåligt fungerande kommunikation mellan föräldern och barnet kan ge sådana konsekvenser som aggressivitet, svag impuls kontroll, ångest och låg

social kompetens (Juul & Jensen, 2003, s.32) Vidare betonar författarna vikten av en god kommunikation mellan barn och pedagog på förskolan.

4.3 Begreppsdefinition

Det finns indikationer (Juul & Jensen, 2003) på att begreppen självkänsla och självförtroende ibland tolkas som om de har samma betydelse. Vilket ibland medför att man tror att självförtroende och självkänsla stärks hos barnet med likadana metoder eller bemötanden. Det är bra att stärka både självkänsla och självförtroende men det är viktigt att känna till skillnaden, när avsikten är att stärka självkänslan.

Självkänsla, självbild, jagkänsla, självtillit, självuppfattning, självförtroende alla dessa ord säger någonting om människans inre och hur man ser på sig själv samt det man känner och kan. Utgångspunkten i den här uppsatsen är att det är skillnad på begreppen självkänsla och självförtroende, innebörden som begreppen har i studien beskrivs därför nedan utförligt.

4.3.1 Självkänsla

Självkänslan visar på hur man ser på sig själv, hur man värdera sig själv som person. *Nationalencyklopedin* definierar begreppet självkänsla på följande sätt: "Självkänsla, inom psykologin en med känslor och värderingar förbunden del av en persons självmedvetande" Självkänslan är inte beroende av situationsbunden prestation.

Marianne Brodin och Ingrid Hylander psykologer med lång erfarenhet som konsulter i förskolans verksamhet beskriver att självkänsla är det sätt man känner sig själv och sina känslor och hur man värderar sig själv. Självkänslan påverkas markant av de emotionella svar barnet får när de uttrycker sina känslor. Hur barnets känslor blir bemötta är således av betydelse för hur barnets självkänsla utvecklas. En god självkänsla handlar om att kunna använda sig av alla sina känslor och känslouttryck på ett sätt som är positivt för både sig själv och andra (Brodin & Hylander, 2002).

Lii Stening (1999) som är socionom beskriver att självkänsla är uppfattningen jag har om mig själv, vilken grundar sig i om jag blivit sedd eller inte sedd och om jag har fått känna att jag duger eller inte duger. Självkänslan är en djupt rotad känsla om mitt eget värde som person. Självkänsla definieras av Juul (1995) som det man kan om sig själv och på vilket sätt man upplever sig själv. Det handlar om hur man förhåller sig till sig själv, vad man tycker om sig själv. Självkänslan berättar någonting om våra inre känslor, den goda självkänslan kännetecknas av att man känner sig nöjd med sig själv.

4.3.2 Självförtroende

Självförtroende (Stening, 1999) kan beskrivas som tilltro till den egna förmågan att klara av att utföra olika saker. Juul (1995) beskriver självförtroende som mer utanpåliggande inlärda kunskaper, det vi är bra och duktiga på. Självförtroende handlar om prestation. Vad man gör och hur man själv och andra värderar prestationerna. Man kan ha ett bra självförtroende alltså tro sig om att klara saker och samtidigt ha en dålig självkänsla.

Arne Poulsen professor i utvecklingspsykologi vid Roskilde Universitet i Danmark hävdar (Poulsen, 1995) att självförtroende är en situationsbestämd inställning. Ett exempel på det skulle kunna vara när någon har inställningen vid en specifik situation att det här kommer jag att klara av även om det tycks lite svårt. Självförtroende kan vara förtroende till den egna kroppen, man tror att kroppen har förmåga att klara en form av prestation. Poulsen (1995) resonerar huruvida självförtroendet verkligen är situationsbundet eller om man har bra självförtroende inom ett område också har lättare att våga och klara andra utmaningar. Svaret är enligt honom både ja och nej.

Självförtroende skulle enligt (Poulsen, 1995) vara att man tar sig an de situationer man hamnar i med optimism, entusiasm och oräddhet. Självförtroendet är riktat mot situationen

och självkänslan riktas mot människans egna föreställningar om självet, hur älskad jag är, hur kompetent jag är och hur respekterad jag är. Poulsen (1995) har en beskrivning av varför begreppen självkänsla och självförtroende glider in i varandra:

Det finns två saker som ibland får de två begreppen att glida in i varandra. För det första förstärker ofta ett dåligt självförtroende inför en situation personens själmedvetande och leder till känslor som är riktade mot självet, en känsla av att man är inkompetent eller otillräcklig eller föga respekterad eller inte älskad. För det andra lever vi i en tid där vi uppmuntras till psykologiskt prat: beskrivningar av andra människors handlingar (och våra egna) översätts med inre psykiska tillstånd och mekanismer (s.141).

4.4 Val av teoretisk anknytning

Hur får man då denna känsla av sig själv och hur blir den positiv? Jag har valt att förklara det med Daniel N Sterns teori (2003) om utvecklingen av spädbarnets känsla av själv. Känslan av själv tar sin början i det lilla barnet men fortsätter att utvecklas hela livet.

Trots betydande påverkan på förskolans pedagogik har Piaget inte valts som teoretisk anknytning. Piaget har haft stor betydelse för den utvecklings psykologiska forskning som han påbörjade på 1920-talet. (Piaget, 1968, 2008) Piaget ser utvecklingen av självet som en stadiemodell, där utvecklingen sker mer stegvis och att man lämnar ett stadium för att fortsätta på nästa. Piaget inriktar sig mer än Stern på den kognitiva utvecklingen hos barnet. Därför blir Sterns teori (2003) mitt val eftersom dess fokus riktar sig till utveckling av känslan av självet eller självkänsla. Sterns forskning (2003) tillhör den senare i sitt slag men har funnits tillräckligt länge för att ha kunnat prövas. Sterns forskning (2003) får också stöd av den neurobiologiska forskningen vilket ger ökad tyngd åt hans forskning om hur det lilla barnet organiserar sina upplevelser. Det som möjligen kan tala mot att använda Sterns forskning (2003) som teoretisk ram är originaltexternas mycket abstrakta psykologiska språk och att kunskapen om barnets utveckling av känslan av själv är förhållandevis ny och därmed inte självklart införlivad i förskolans värld. Men det kan också vara av vikt att försöka tydliggöra Sterns teori (2003) och vad den betyder för förskolans verksamhet.

Sterns teori (2003) bygger på interaktionen mellan människor. Barnet utvecklas inte oberoende av andra utan tillsammans med andra. Hur kommunikationen och relationen ser ut är beroende av den kultur vi befinner oss i. I den meningen är barnets utveckling av självet sociokulturell.

4.4.1 Daniel N. Sterns teori

Daniel N. Stern är läkare och psykoanalytiker som forskar i spädbarnets utveckling, hur självet och uppfattningen av självet utvecklas. Han började sin verksamhet i USA men innehar numera en professur i psykologi vid universitetet i Geneve, Schweiz. Boken som beskriver Sterns teori är *Spädbarnets interpersonella värld* som utkom i USA 1985 och översattes till svenska 1991. 2003 gavs boken ut i Sverige igen nu med ett nyskrivet omfattande förord som ytterligare förklarar och belyser delar av boken, samt svarar på en del kritik. Forskningen har gjorts genom observationer av spädbarn enskilt men framförallt i samspel med annan. Sedan boken kom ut har det visats sig att Sterns arbete ryms i det tvärvetenskapliga fältet mellan den subjektiva psykoanalysen och den objektiva neurobiologin. Stern har tagit intryck av bla. Mahler, Winnicott och Bowlby (Stern, 2003). Barnets utveckling av självet sker i samspel med annan, med annan menar Stern (2003) den människa som möter och samspelar med barnet.

Redan det lilla barnet har enligt Stern (2003) början till sig själv inom sig. Sig själv eller den man är utvecklas därefter genom kommunikation och bekräftelse från andra både vuxna och barn. Självets utveckling pågår hela livet, de åldrar som står skrivna nedan är de åldrar där utvecklingen tar sin början. De tre första känslorna av själv kallar Stern (2003) för

preverbala känslan av själv och säger i förordet till den nya utgåvan av *spädbarnets interpersonella värld* att han nu anser att det inte går att utesluta att alla de tre preverbala känslorna av själv finns hos barnet parallellt från födseln. Eftersom språket i Sterns bok *Spädbarnets interpersonella värld* är skrivet på en hög abstraktionsnivå har jag valt att använda mig av Brodin och Hylanders (1997) tolkning av Sterns teori. De relaterar Sterns teori till förskolans vardag vilket är intressant i denna studie, de har även tagit del av andras tolkning av Stern. Jag har för att kontrollera tolkningens trovärdighet jämfört med Sterns (2003) beskrivning, Havneskölds (1992) samt Folkmans (1998) tolkning av Sterns teori. Sterns teori om utvecklingen av de fem själv kan enligt Brodin och Hylander (1997) hjälpa personal på förskolan att reflektera över barnens behov. De fem känslorna av själv beskrivs utifrån Brodin och Hylanders (1997) tolkning.

Känslan av ett Uppvaknande själv utvecklas från 0 mån, barnet upplever hungerskänslor med obehag och gnyr eller skriker beroende på intensiteten av hungern. När hungern sedan stillats upplever barnet mättnad och en känsla av lugn och kanske även en känsla av att vara nöjd. Barnet är och erfar världen runt omkring och de känslor de har inom sig. Utvecklingen sker genom samvaro mellan barnet och när det sker i den yngre åldern oftast med föräldern. Det handlar om fysisk och psykisk närvaro, barn har behov av vuxna som ser vad de behöver från födseln och vidare upp i förskoleåldern.

Känslan av ett Kärnsjälv utvecklas från 3 mån och sker genom samspel med andra. Nu finns det hos spädbarnet en känsla av att vara åtskild från andra, det upplever sig ha egna känslor och kan minnas. Spädbarnet reflekterar inte medvetet men det har en kärna av själv och grunden till att känna sig själv är lagd. Att leka tittut med ett barn är en form av samspel som inbegriper ögonkontakt och leende. Leendet och skrattet under leken resulterar i en härmning som innebär att man smittas av både uttrycket och känslan. Små barn har lätt för att härma affekter, om ett litet barn gråter börjar ofta fler gråta. Skrattets smittoeffekt är tydlig genom hela livet, det är lätt att skratta när någon annan gör det.

Känslan av ett Subjektivt själv utvecklas från 8 mån. Utvecklingen sker genom samförstånd. Det blir nu tydligt att barnet kan dela fokus med den vuxne, om den vuxne pekar på en leksak som ligger på golvet tittar även barnet på leksaken, när barnet var yngre tittade det på fingret istället. Småbarn använder sig av pekandet för att dela sitt fokus med andra och genom pekandet utforskas världen. Det kan liknas vid en bekräftelse av att jag ser det du också ser, vi delar en upplevelse genom att se samma sak samt att vi även delar det vi känner inför det vi ser. Hos barnet finns det nu förståelse för att det jag känner inom mig, kan även andra känna inom sig. Barnet börjar förstå att någon annan också känner till exempel glädje. Barnet uppfattar att mamman förstår hur barnet känner sig inuti, det känner sig förstådd. Att visa förståelse för hur någon annan känner kallar Stern (enligt Brodin & Hylander, 1997) för intoning, vilket betyder bekräftande och inkännande av den andres känsla och upplevelse. Det som kännetecknar samförståndets dialog är att den sker genom blickar, mimik, kroppsspråk och tonläget på rösten.

Känslan av ett Verbalt själv som utvecklas från 15 mån sker genom samtal. Det är nu barnet kan använda ord som symbol för något. Det talade ordet kan stå för något annat. Barnet kan nu imitera händelse och beteenden i efterhand, till och med flera dagar efter själva händelsen. Barnet börjar kunna se sig själv utifrån och tänka saker om sig själv vilket är ett betydelsefullt steg i utvecklingen av självet. Barnet tycker om att titta på sig själv i spegeln, det börjar använda sitt namn när det talar om sig själv. Barnet tillägnar sig allt mer det verbala språket vilket enligt Brodin och Hylander (1997) medför att: "Språkets entré i barnets liv innebär en paradox; dels fantastiska nya möjligheter till att kommunicera med andra, dels en ökad medvetenhet om att allt inte går att kommunicera" (s. 85). Världen och självet blir uppdelad i två delar, det rika känsloliv som finns inom oss och hur vi upplever saker går inte till fullo att beskriva genom ord.

Känslan av ett Berättande själv utvecklas från 3½ år, barnet har nu en förmåga att se sammanhang och kan berätta en historia med början och slut. Barnet tycker ofta om att berätta händelser som de har varit med om, genom att berätta för någon annan kan barnet se och tydliggöra sammanhang. Att berätta om upplevelser man haft är ett sätt att lära känna sig själv och sin identitet. Barnet börjar få en förmåga att reflektera över sig själv. Stern (2003) kallar det för det narrativa självet där det narrativa står för förmågan att berätta i följdriktig ordning och se hur det som sker påverkar en själv på olika vis.

Stern (2003) beskriver fem olika känslor av själv, begynnande/uppvaknande själv, kärnsjälv, subjektivt själv, verbalt själv och berättande/narrativt själv. Vart och ett av dessa upplevelser av själv bildar olika relaterande domäner.

Begynnande/Uppvaknande själv ----- Domänen för samvaro

Kärnsjälv-----Domänen för samspel

Subjektivt själv----- Domänen för samförstånd

Verbalt själv-----Domänen för samtal

Berättande/Narrativt själv----- Domänen för sammanhang

De olika domänerna beskriver relationen och kommunikationens art och stora betydelse för utvecklingen av känslan av självets olika delar. Stern (2003) menar att:

Spädbarnets interpersonella värld handlar i första hand om den process varigenom sociokulturella kontexter iscensätts i handling på ett sådant sätt att de påverkar människors beteende, deras inre världar och deras relationer. Det handlar om att i kulturell bemärkelse kontextualisera det växande spädbarnet.(s.38)

Stern (2003) visar att barnets utveckling av självet påverkas av människorna som finns i barnets närhet och av kvalitén på samspelet mellan barnet och den andre. Utvecklingen påverkas av den kultur som omger barnet och hur miljön ser ut. Stern (2003) anser att spädbarnet har inneboende möjligheter till utveckling av känslan av själv men utvecklingen sker tillsammans med andra, framförallt viktiga andra.

4.4.2 Hundeide

Hundeide (2006) beskriver en del av självets utveckling utifrån ett sociokulturellt perspektiv, vilket bidrar till att tydliggöra faktorer som påverkar utvecklingen av hur man blir sig själv. Karsten Hundeide arbetar som professor i psykologi vid universitetet i Oslo. Hundeides (2006) forskning visar kopplingar till Vygotskijs tes att yttre aktivitet tillsammans med andra blir till inre tankar vilka leder till individens utveckling.

Hundeide (2006) beskriver självet som det man är och kan bli. I det sociala samspelet med andra människor ingås en form av kontrakt om vem man är i förhållande till den andra. Under en tid, oftast i början av en relation pågår en förhandling om hur individerna ska uppfatta varandra. Ett barn som ofta förstör det som ett annat barn byggt upp, får upprepade gånger höra från pedagogen att nu gjorde du sönder och förstörde igen och så får du inte göra. När detta mönster upprepas och pedagogen bemöter barnet med attityden du bara förstör för de andra. Risken innebär att barnet gör uppfattningen om att vara en som förstör till sin egen uppfattning om sig själv, samtidigt som det lever upp till de förväntningarna att vara en som förstör. Den risken ökar om det är flera viktiga personer som bekräftar förstörarkontraktet. Däremot minskar risken om flera viktiga personer i barnets omgivning bekräftar andra mer goda och för barnet positiva sidor. Man har flera olika kontrakt om hur man uppträder och uppfattar sig själv, kanske lika många som man har relationer till andra människor.

Sammanfattningsvis kan sägas att enligt (Juul & Jensen, 2003) var en auktoritär fostran mer vanlig för femtio år sedan då lydiga barn var en del av målet med uppfostran. Enligt Lpfö 98 är två av förskolans mål att individen ska känna trygghet i sin identitet och att barnen ska förstå och leva upp till demokratiska principer. Teorin beskriven av Stern (2003) och

Hundeide (2006) visar hur viktigt det är för pedagoger med kunskaper om självets utveckling. Eftersom det bemötandet barnet får påverkar dess utveckling av själv och därmed också självkänslan hos barnet.

5 Pedagogiska konsekvenser

När kännedom finns om hur barnets känsla av själv utvecklas uppstår funderingen hur man i förskolan medvetet kan arbeta för att stärka barnets självkänsla. Hur kan de teoretiska kunskaperna om självets utveckling användas i praktiska handlingar på förskolan? Det finns olika varianter på metoder och aktiviteter, där man väljer att medvetet arbeta med att stärka självkänslan hos barnen genom till exempel drama, massage och samtal. Den typen av metoder kännetecknas av att den ofta sker under en bestämd tid. Till exempel massage 30 minuter efter lunchen för att hitta lugn och stärka självkänslan. Avsikten med denna studie har inte varit en fördjupning av sådana självstärkande metoder utan fokuseringen är förhållningssätt och bemötande i samklang med Sterns teori. Hans teori om utvecklingen av känslan av sig själv beskriver att varje del av självutvecklingen kan kopplas till en relationsdomän. Det är viktigt för utvecklingen att barnet ges möjlighet till relationer som tillgodoser dessa domäner. Jag vill med hjälp av Brodin och Hylander (1997) kortfattat beskriva vad det kan innebära i förskolans verksamhet.

Domänen för samvaro innebär att barnen behöver hjälp med att få en fungerande rytm med vila aktivitet och måltider. I *Lpfö 98* står det att "Förskolan skall erbjuda barnen en i förhållande till deras ålder och vistelsetid väl avvägd dagsrytm och miljö" (s. 7). Förskolebarn kan behöva fysisk kontakt och precis som små barn sitta i knäet och samla ihop sig för att finna sitt lugn. Psykisk närvaro är en ingrediens vid samvaro vilket innebär att den vuxne ser och uppmärksammar barnets behov.

Domänen för samspel är betydelsefull och grundläggande på förskolan i praktiken kan det innebära pedagogens välkomnande ord: -Hej, vad roligt att se dig, vilket sägs med ett leende och med ögonkontakt. För att ett barn ska lyssna behövs kontakt mellan barn och pedagog, för att få kontakt är samspel nödvändigt. Samspel har stor betydelse i lärande situationer, ett exempel är barnet som håller på att lära sig gå och får hjälp genom att pedagogen håller barnet i handen.

Domänen för samförstånd innebär förståelse eller vilja att förstå barnets känslor och uttryck. Enligt Brodin och Hylander (1997) anser allt fler teoretiker och forskare att ett väl fungerande sätt för lärande är det där pedagog och barn har riktningen mot ett gemensamt fokus. Pedagog och barn utforskar tillsammans ett föremål eller en händelse. När barnet själv visar uppmärksamhet mot något ges stora möjligheter till inläring om man som pedagog uppmärksammar det som barnet visar intresse för. Barnets självkänsla stärks av att pedagogen bekräftar, uppmuntrar och vägleder barnet i sitt utforskande av världen. Pedagogen delar barnets glädje över att kunna och visar att det barnet ser, upptäcker och tycker är intressant tas på allvar. Samförståndsdomänen består också av intoning av barnets känslor vilket kan liknas vid en form av bekräftelse på det barnet känner.

Domänen för samtal och sammanhang (Brodin & Hylander, 1997) beskrivs tillsammans och det är nu språket får en stor betydelse för utvecklingen hos barnet. Det verbala uttrycket ger barnet nya möjligheter att kommunicera samtidigt som barnet upptäcker att alla de känsloupplevelser som finns inte är möjliga att verbalisera. Språket är viktigt för utvecklingen men vad som också har stor betydelse är att pedagogen försöker minska klyftan mellan språket och känslan. Det som kan bilda en bro mellan språk och sinnes eller känsloupplevelse är kreativa uttryck som bild, musik, drama eller andra konstnärliga uttryck, antingen skapa själv eller ta del av andras skapande. Förskolan arbetar ofta mycket med att ta till vara barns uttryckssätt och lust att skapa eller leka vilket leder till möjligheter för barnet att språkliggöra

och reflektera över sina intryck och upplevelser. Omvänt kan man använda sig av språkliga uttryck för att få barnen att känna sina inre känsloupplevelser. Till exempel att pedagogen vid avslappning säger: låtsas att du ligger på den varma sanden och känner hur solen värmer din kropp.

Ett sätt att hjälpa barnet (Brodin & Hylander, 1997) att utveckla förmågan till att se sammanhang är att tillsammans med barnet prata om händelser. Att man som pedagog låter barnet berätta vad barnet själv har upplevt och att man hjälper dem att fylla i så att berättelsen blir hel. Med hel menas en följdriktig ordning på till exempel promenaden till skogen och i förhållande till barnets ålder hjälpa barnet att muntligt reflektera över varför något hände och varför det blev så eller så när barnet gjorde som det gjorde. Här får man som pedagog anpassa sitt samtal med tanke på var barnet är i sin utveckling.

5.1 Känslor och självkänsla

Vetenskapssynen i samhället har enligt Brodin och Hylander (2002) länge präglats av föreställningen att människans kropp och själ är åtskilda vilket beskrivs som dualism. Det sättet att tänka har sitt ursprung hos den franske 1600-tals filosofen Descartes. Än idag kan man höra uttryck som syftar till att inte låta känslorna ta överhand när beslut ska fattas. Å andra sidan kan man även få höra att du ska lita till din magkänsla när man känner osäkerhet inför ett beslut. Brodin och Hylander (2002) refererar till modernare forskning när de skriver:

Utifrån modernare forskning ser man istället det mänskliga medvetandet som sammanlänkat med en hel och odelad organism. Kropp och hjärna samverkar och integrerar tillsammans med omgivningen. Medvetandet kommer ur hjärnans aktivitet och där finns känslorna alltid med.(s.18)

Vidare betonar författarna att känslorna finns både i kroppen och i medvetandet, affekter är det kroppsliga uttrycket av en känsla vilket medför att vi kan se vad en annan människa känner. Det syns på kroppen om någon är ledsen eller glad och framförallt syns det i ansiktets mimik. Affekterna är medfödda och kan beskrivas som en biologisk grund för känslorna. När barnet är fött startar interaktionen med människorna runt barnet, därmed blir upplevelsen som är kopplad till affekten individuell för varje barn. Upplevelserna av affekterna är unika för varje barn och är ett psykologiskt fenomen.

Brodin och Hylander (2002) beskriver nio grundaffekter där varje affekt kan ha olika grad av intensitet varför en affekt beskrivs med två ord till exempel välbehag/glädje eller ledsenhet/förtvivlan. Där ledsenhet är den mildare formen av affekten. När ledsenheten ökar i intensitet används ordet förtvivlan för att beskriva affekten.

Grundaffekter med positiv laddning är välbehag/glädje och intresse/iver, en grundaffekt är inledningsvis neutral och det är förvåning/övertäckning men den övergår till att bli positiv eller negativ beroende på varför man blir förvånad. Övriga grundaffekter har en negativ laddning rädsla/skräck, ledsenhet/förtvivlan, ilska/raseri, skam/förödmjukelse, avsmak/äckel, och avsky. Avsky är den affekt som inte beskrivs med två ord. Avsky är ett starkt ord och beskrivs därför inte så som de övriga affekterna med en variations grad av intensiteten. Avsky ligger nära avsmak i betydelse.

När det gäller barnets självkänsla anser Brodin & Hylander (2002) att det är av betydelse att man som pedagog försöker ha i åtanke att känslan ett barn har aldrig är fel. Barnet har rätt till sina känslor. Det är pedagogens uppgift att hjälpa barnet att förstå vad det känner genom att bekräfta och verbalisera. Däremot inte sagt att barnet har rätt att agera på vilket sätt som helst på grund av sina känslor, handlingar kan mycket väl vara fel. Att som barn få sin känsla intonad av pedagogen betyder att pedagogen bekräftar det barnet känner. Det visar barnet att det är accepterat att känna som det gör. Det är viktigt att det är barnet som äger rätten att

känna om känslan har gått över eller inte. Brodin och Hylander (2002) anser att empati innebär att kunna uppfatta och känna igen de känslor en annan människa har och i förlängningen själv kunna handla på ett empatiskt sätt. För att kunna vara empatisk är det av stor vikt att man förstår och känner igen sina egna känslor vilket sker genom bekräftelse från vuxna och genom att man samtalar och reflekterar om egna och andras känslor. Alla affekter och upplevelser av känslor är av vikt för barnets utveckling. Framförallt är det viktigt att barnen får lov att känna som de gör samtidigt som de får hjälp att organisera och förstå sitt känsloliv. Av utrymmesskäl kommer jag endast att gå in på tre av grundaffekternas betydelse för självkänslan. Den som är intresserad av övriga affekters betydelse för självkänslan kan med fördel studera Brodin och Hylanders (2002) bok.

Brodin och Hylander (2002) menar att stimulering av affekten intresse är starkt sammankopplad med lärande, kreativitet och skapande vilket gör det till en viktig uppgift för pedagoger. Att dela barns intresse och ta reda på vad som väcker barns intresse är av betydelse för lärandet. Det är viktigt att inte släcka de ögon som lyser av intresse eller iver över något som barnet har upptäckt. Brodin och Hylander (2002) skriver vidare:

Barns intresse beskrivs ofta som utgångspunkt för modern förskolepedagogik. Men det kanske inte är så vanligt att tänka på intresse som en affekt och som en individuell känsloupplevelse. Att tona in till intresset är att visa att man delar barnets känsla. Att ta barnets perspektiv och dela fokus med barnet är alltså inte bara ett utgångsläge för lärande, det är också en känslomässig bekräftelse. (s.43)

Författarna skriver att självkänslan stärks hos barnet när det möts med glädje. Glädje är en affekt som lätt smittar av sig till den man möter. Att uppleva ett samspel som är fyllt av glädje och som bekräftas av både barn och pedagog lägger grunden för en god självkänsla. Det är mycket viktigt att pedagogen ser barnet och visar glädje över att barnet har kommit till förskolan.

Juul (1995) skriver att barn ofta söker bekräftelse genom att visa något de kan, titta på mej är ett vanligt uttryck hos barn. Det man som pedagog kan ha i tankarna då är att dela barnets glädje över att kunna och bekräfta eller tona in känslan av glädje. Det kan vara produktivt för självkänslan hos barnet om pedagogen tänker på att inte bara berömma prestationen. Uppmaningen från Juul (1995) är att fundera över om man förväntas vara duktig på att åka rutschkana eftersom det ofta används bedömande ord som bra eller vad duktig du är när barn åker rutschkana. Han anser vidare att det är bra för barnets självkänsla om man som pedagog kan säga vad kul det ser ut att åka, jag ser att du är glad eller kanske bara le och se till att barnet känner att det har blivit sett.

Brodin och Hylander (2002) beskriver en affekt som har betydande påverkan på självkänslan och det är skam, vilken kroppsligt kännetecknas av nedslagen blick och hängande huvud. Brodin och Hylander (2002) skriver att: "Skammen handlar om att känna sig blottad, förödmjukad och kränkt. Självkänslan sjunker till bottenläge" (s.79). Eric Sigsgaard är fil.dok., lektor i pedagogik och forskare i Danmark. Sigsgaard (2003) säger att skäll ger upphov till skam och skuld-känslor som ger barnet en negativ bild av sig själva. Vilket medför ett sänkt egenvärde vilket är jämförbart med sänkt självkänsla. Med skäll menas inte enbart att man med hög och arg röst framför kritik mot barnets beteende eller handlingar utan även mildare former av tillsägelser. Alltså där tillsägelse ger upphov till skamkänslor, känslan av skam är inte fruktbar för att få en bra självkänsla. Skammen leder oss enligt Brodin och Hylander (2002) trots allt rätt i den sociala tillvaron. Skammen hjälper oss att inse att vi ska upphöra med någon handling. Om man som pedagog efter en tillsägelse som utlöst känsla av skam hos barnet snabbt återupprättar relationen igen, så kvarstår inte känslan av att vara värdelös hos barnet. Bodil Weirsoe är forskare i empatisk kommunikation vid Ålborgs universitet. Weirsoe (2004) skriver om tillsägelser och säger att ibland är tillsägelser

nödvändiga men för att minska skamkänslan hos barnet kan tillsägelsen präglas av empati. Att pedagogen förstår barnets känsla och riktar uppmärksamhet mot att lösa problemet som tillsägelsen grundar sig på samt att pedagogen beskriver sin egen känsla inför problemet. Det skulle kunna innebära att pedagogen säger till barnen som skriker och springer runt. Jag tror att ni skriker så högt för att ni leker fåglar, men jag får så ont i mina öron när ni skriker så högt. Hur ska vi göra då? Kan leken vara tystare? Kan ni gå ut och leka?

Brodin och Hylander (2002) menar att skuld eller att vara skyldig ligger nära skammen men skammen drabbar mer hela ens person och självkänsla. Skuld är mer en känsla av vara skyldig någon någonting och därmed också kunna göra bra igen. De betonar vikten av att barn behöver hjälp med att kunna gottgöra om de gjort något fel. Att få möjlighet att ställa till rätta och göra bra igen stärker självkänslan och barnet känner sig stolt över att känna att jag är en som kan gör bra igen.

5.2 Förhållningssätt

Enligt Juul och Jensen (2003) samt Brodin och Hylander (1997) är det sätt som barnet blir bemött på i förskolan en viktig del för barnets välbefinnande. Det står i relation till hur barnets självkänsla utvecklas samt hur barnet känner sig själv och hur barnet värderar sig själv. Relationens kvalitet mellan barnet och pedagogen innebär kvalitén på kommunikationen och samspelet mellan barnet och pedagogen. För barnets möjligheter att utveckla en bra självkänsla har pedagogens förhållningssätt markant betydelse.

Förhållningssätt innebär enligt *Nationalencyklopedin* den attityd och inställning man som pedagog har till barnen. Konsekvensen av det förhållningssätt pedagogen har resulterar i det bemötande barnet får. Dessutom påverkas kvalitén på kommunikationen mellan pedagog och barn. Berit Bae professor vid Oslo universitet skrev i boken *Erkjennelse og anerkjennelse* (1992) om ett förhållningssätt som gagnar barnets utveckling mot en god självkänsla hon kallar det anerkjennelse.

5.3 Anerkjennelse

Det finns inget svenskt ord som exakt återger betydelsen av det norska ordet anerkjennelse därav följer en beskrivning av begreppet och vad det kan ha för betydelse i förskolan. Dialogen är enligt Bae (2004) en förutsättning för utvecklandet av självet. Bae (2004) har i sin avhandling beskrivit och tolkat dialoger mellan förskollärare och barn. Bae (2004) grundar en del av sin teoretiska anknytning på Schibbyes forskning kring mänskliga relationer vid Psykologisk institutt universitetet i Oslo. Begreppet anerkjennelse är förankrat i en princip av ömsesidigt medvetande om varandras lika värde. Bae (2004) beskriver förhållningssättet anerkjennelse som en betydande ingrediens i dialogen mellan förskollärare och barn.

Anerkjennelse beskrivs enligt Bae (2004) som ett sätt att bemöta barnet, vilket innehåller emotionell tillgänglighet, inlevelse, omsorg, respekt, och en vilja till att ge barnet rätt till sina egna upplevelser. Ett sådant förhållningssätt främjar en god utveckling av barnets självkänsla eftersom dess upplevelse bekräftas på ett emotionellt och respektfullt sätt. När självet utvecklas finns enligt Bae (2004) å ena sidan behovet av anknytning och närhet men också behovet av individualitet. Det vill säga en vilja att vara unik samtidigt som man hör ihop med andra människor. Ett anerkjennande förhållningssätt ger goda förutsättningar för barnet knyta an till andra och vara unik och värdefull.

Norskan Emelie Kinge (2000) är förskollärare och specialpedagog, hon beskriver hur viktigt det är att pedagogen visar empati i mötet med barnet. Kinge (2000) refererar Bae när hon tar upp det som karaktäriserar ett bekräftande förhållningssätt vid kommunikation mellan barn och pedagog. Det som är kännetecknande för det bekräftande förhållningssättet är förståelse, bekräftelse, öppenhet samt självreflektion. Utifrån Kinge (2000) beskrivs vilken betydelse dessa kännetecken har i kommunikationen mellan barn och pedagog

Förståelse innebär att förstå ett barns uttryck vilket kan vara ord eller handling det medför att man inte bara ser till den yttre handlingen eller ordens bokstavlighet. Utan att man försöker förstå vad ord eller handling har för funktion eller mening för barnet. För att kunna det måste man vara lyhörd och öppen för det barnet uttrycker.

Bekräftelse innebär att man kommunicerar till barnet att man förstår vad barnet avser, vilket enligt Kinge (2000) medför att barnet känner att det: ”har rätt till sin egen upplevelse, sina egna tankar och känslor” (s. 98). Vidare uppmanar författaren pedagogen att vara observant på att inte förväxla bekräftelse med beröm eftersom beröm alltid innehåller en form av bedömning från pedagogen. Rådet från författaren är att som pedagog återberätta det barnet säger, ställa öppna frågor och visa genuint intresse för det barnet berättar.

Öppenhet innebär enligt Kinge (2000) att man måste våga släppa en del av kontrollen samt undvika att förhålla sig värderande eller definierande till det barnet uttrycker.

Kommunikationens kvalitet och utveckling står i relation till hur öppen och lyhörd man som pedagog är.

Självreflektion anser Kinge (2000) vara förutsättningen för ett förhållningssätt som innefattar bekräftande kommunikation. Vilket innebär att pedagogen själv reflekterar över sina känslor, upplevelser och reaktioner. Det kan göra det möjligt att skilja barnens upplevelser från de egna upplevelserna man som pedagog har. Reflektionen synliggör också om det är något i pedagogens eget beteende som påverkar kommunikationen på ett negativt vis. Kinge (2000) citerar Bae för att visa vad som kännetecknar en icke bekräftande kommunikation:

Att vuxna uttrycker egna intentioner och upplevelser otydligt, eventuellt döljer den bakom andras. Att vuxna definierar barnen i stället för att hjälpa dem att uttrycka egna upplevelser eller tankar. Att vuxna avleder barnen från vad de har upplevt. Att vuxna inte klarar att skilja mellan det som hör hemma hos dem själva och det som finns inom barnen (s.99).

5.4 Pedagogisk medvetenhet

Hur kan man som pedagog göra för att medvetandegöra sitt arbete med att stärka barnets självkänsla, hur man får syn på sitt förhållningssätt, det sätt jag förhåller mig till barnen och bemöter dem. En pusselbit i arbetet med att stärka självkänslan hos barnen kan vara dokumentation av vardagssituationer för att synliggöra bemötandet och förhållningssättet. Synliggörandet kan leda till reflektion över hur pedagogen kan stärka barnens självkänsla. Det kan väcka frågor om huruvida bemötandet kan leda till stärkt självkänsla och i så fall varför? Då kan det vara relevant att dokumentera verksamheten med fokus på hur den stärker barnens självkänsla.

Ann-Charlotte Lindgren (2009) har bedrivit aktionsforskning i förskolan för att synliggöra sammanhang. Det kan tyckas självklart att förskollärare vet vad de gör och varför men Lindgren (2009) visar att dokumentationen synliggör just sammanhanget mellan hur och vad man planerar samt hur och vad man genomför utav det planerade. Dokumentationen av hur det ser ut i praxis möjliggör reflektioner kring pedagogers agerande vid de studerade situationerna. Förskolorna som deltog i aktionsforskningen hade valt att dokumentera leken och måltiderna. När vardagssituationer dokumenteras och analyseras ges möjligheter att förbättra förhållnings- sättet mot barnen. Dokumentation och utvärdering av verksamheten istället för fokusering på det enskilda barnet ger möjligheter för barnen att utvecklas och lära. Det är pedagogen som ansvarar för hur verksamheten ser ut. Jag har belyst vad det är som kan ge barnet en god självkänsla och den är i hög grad beroende av interaktionen. Pedagoggen använder sig själv som arbetsredskap i verksamheten i interaktionen med barnen. Juul och Jensen (2003) betonar att pedagogen är en vuxen människa med bra eller dålig självkänsla,

som agerar utifrån egna känslor, upplevelser och erfarenheter. Hur man som pedagog känner sig själv och värderar sig själv inverkar på hur man arbetar för att ge barnen möjlighet till en bra självkänsla.

Självkänslan blir enligt Juul och Jensen (2003) sundare hos pedagogen när bedömningarna vad gäller sig själv ersätts med erkännande och bekräftelse. Pedagogen bekräftar sig själv och får därmed insikt om sig själv.

Kinge (2000) säger att handledning är ett sätt för pedagogen att utveckla självinsikt och förståelse för barnet. Den empatiska utvecklingen eller utvecklingen av självet hos pedagogen är en process som pågår hela livet varför handledning borde fortgå under hela yrkeslivet. Genom insikten som fås genom handledning eller reflektion går pedagogen vidare för att försöka förhålla sig på ett sätt som hjälper både barn och pedagog till ökad självkänsla.

Margareta Öhman är psykolog med stor erfarenhet från förskolan. Öhman säger i ett referensmaterial (Skolverket, 2000) att fortbildning i värdegrundsarbetet i förskolan består i att iaktta, reflektera samt att utifrån sin egen praxis få möjlighet till handledning. Det är en förutsättning om avsikten är att komma förbi de omedvetna attityder som alla är bärare av. Öhman (2000) anser vidare att för att minska risken för att värdegrundsarbetet mest består av ord så är det viktigt att pröva i verkligheten och reflektera över det som prövas. Det är i första hand i verksamheten i mötet mellan människor som värdegrunden ska kunna upplevas.

Uppdraget förskollärare har enligt *Lpfö 98* är att alla barn ska uppfatta att de är lika värda. De ska få erfara demokratiska värderingar och handlingar. Barnen ska få utveckla sin identitet och känna trygghet i den. Identiteten, den man själv är och hur man uppfattar sig själv samt huruvida man känner sig trygg i sin identitet skulle kunna beskrivas som självkänsla. Vilket medför att arbetet med att ge barnen möjlighet att utveckla en god självkänsla ingår i uppdraget som verksamma pedagoger i förskolan har.

6 Metod

6.1 Val av metod

För den empiriska studien valdes intervjuer med respondent karaktär eftersom avsikten var att ta del av respondenternas egna tankar om självkänsla och hur de vill arbeta för att ge barnen möjlighet att få en god självkänsla. Enligt (Esaiasson & Gilljam & Oscarsson & Wägnerud, 2007) kännetecknas en respondentundersökning av att det är de intervjuades egna tankar som är studieobjektet. Informantundersökningen har mer för avsikt att ta reda på hur ett händelseförlopp har gått till. Intervjuerna är gjorda med ett kvalitativt synsätt (Stukat, 2005) vilket innebar att jag försökte tolka och förstå de resultat som visat sig. Frågorna som ställdes vid intervjuerna hade öppna svarsalternativ för att respondenten fritt skulle kunna beskriva sina tankar. Ibland användes följdfrågor för att respondenterna skulle få tydliggöra eller lägga till ytterligare tankar kring ämnet.

6.2 Tillvägagångssätt

Utifrån frågeställningarna utformades ett antal frågor vilka prövades i en provintervju. Med erfarenhet från provintervjun formulerades frågorna till viss del om med avsikt att öppna upp för bredare svarsmöjligheter från respondenterna.

Respondenterna som är sex till antalet blev uppringda och tillfrågade om de ville delta i en intervju undersökning, förskollärarna informerades om intervjuens syfte. Att ta del av respondenternas tankar och uppfattningar om självkänsla hos barnen, det påpekades tydligt att det var deras egen uppfattning som det fanns intresse att ta del av. Information lämnades till förskollärarna om att intervjun är det empiriska underlaget för min C-uppsats. Samtliga tillfrågade förskollärare valde att medverka.

Intervjuer gjordes på respektive förskollärares arbetsplats vilket fungerade bra då vi genomförde intervjun utan störande inslag vid fem tillfällen. Vid ett tillfälle blev vi störda upprepade gånger i början av intervjun av både människor som kom in och telefoner som ringde. Frågorna ställdes efter den ordning som visas i intervjuguiden (se bilaga) ibland ställdes följdfrågor för att tydliggöra och utveckla respondentens tankar. Frågan om förhållningssätt ställdes i en del av intervjuerna efter frågan om hur de vill arbeta för att ge ett barn möjlighet att utveckla en god självkänsla. Detta val gjordes om respondenten beskrivit förhållningssättet i den ovan nämnda frågan. I annat fall ställdes frågan närmare slutet av intervjun. Intervjuerna spelades in och transkriberades, därefter lästes de noggrant och resultat- och analysarbetet utfördes.

6.3 Data bearbetning

De inspelade intervjuerna lyssnades av och transkriberades ordagrant, lästes upprepade gånger för att sedan sammanfattas. Därefter plockades de uttalanden som svarade på frågeställningarna ut. Respondenternas uttryckta tankar kategoriserades utifrån frågeställningarna.

6.4 Förförståelse

Jag hade innan jag påbörjade uppsatsarbetet en klar tanke om att god självkänsla är viktig. Det är något som barnen i förskolan måste ges möjlighet att få. Eftersom det är personalen i verksamheten som ska utföra uppdraget att ge barnen förutsättningar för att utveckla en god självkänsla så ville jag ta reda på hur man gör som förskollärare för att stärka barns självkänsla? Innan jag gjorde intervjuerna hade jag inte tillägnat mig så mycket av litteraturen vilket var positivt för jag var nyfiken och öppen för de svar jag kunde få av respondenterna utan att väga in mina teoretiska kunskaper. Å andra sidan var det även negativt för teoretiska kunskaper hade kunnat göra det möjligt att ställa följdfrågor som var mer relaterade till litteratur och forskning.

6.5 Urval

Jag valde att intervjua sex förskollärare, tre av dem arbetar på förskolor i kommunal regi och tre i Svenska kyrkans regi. De arbetar på fem olika förskolor således arbetar två på samma förskola. Valet att intervjua förskollärare grundar sig på en tanke om att alla respondenter ska ha samma profession. Anledningen till det är mitt antagande om att förskollärarnas utbildning och uppdrag kan ha bidragit till kunskaper om barnets utveckling av självkänsla. Dessutom fanns ingen avsikt att jämföra olika yrkeskategoriers tankar.

Urvalet kan beskrivas som strategiskt (Stukat, 2005) eftersom valet gjorts medvetet utifrån uppfattningen om att de valda förskollärarna har ett utvecklingsinriktat arbetssätt samt att min uppfattning om att de är intresserade av att utvecklas i sin yrkesroll. Det strategiska urvalet är inte generaliserbart på hela den population som arbetar i förskolan. Men i den här studien ger detta urval möjlighet att se differentierade kategorier av uppfattningar.

För att respondenterna skulle ges möjlighet att svara så utförligt som möjligt och jag ges möjlighet att fånga deras tankar om fenomenet valde jag att intervjua människor som jag inte i nuläget arbetar med eller träffar ofta. Valet att fråga just de här förskollärarna är ett antagande om att de valda förskollärarna har tankar som de kan tänka sig att dela med sig av till mig.

6.6 Validitet reliabilitet generaliserbarhet

Validitet innebär enligt Stukat (2005) att metoden för studien undersöker det som den har för avsikt att undersöka. Användandet av kvalitativa intervjuer med öppna svarsalternativ är en metod som ger respondenten möjlighet att utan påverkan av svarsalternativ kunna delge sina tankar och uppfattningar. Frågorna som användes vid intervjuerna svarade mot frågeställningarna och syftet. Däremot måste möjligheten att respondenterna svarar på det sätt som de tror att jag förväntar mig av dem tas i beaktande. Det finns risk för att respondenterna påverkas av min uppfattning om att det är viktigt att stärka barns självkänsla. Det som gjordes för att försöka motverka det var att jag uttryckte att det är respondentens egna tankar och uppfattningar jag vill ta del av, det letades inte efter rätt eller fel. Valet av grupp i det här fallet valet att enbart intervjua förskollärare påverkar sannolikt resultatet i den mening att de förväntas ha teoretiska kunskaper från sin utbildning. Vilket var ett medvetet val.

Reliabilitet eller tillförlitlighet säger något om hur tillförlitligt och exakt resultatet av undersökningen är (Stukat, 2005). I undersökningen används intervjufrågor samt min tolkning och analys av de svar som respondenterna lämnat. Svaren eller uppfattningarna kan från första början vara beroende av respondentens dagsform och på eventuella störningar utifrån. Vid ett av intervju tillfällena blev vi störda flera gånger vilket troligen påverkade resultatet av den intervjun. Utan störningar hade respondenten med stor sannolikhet kunnat beskriva sina tankar mer utförligt.

Kvalitativa intervjuer med öppna svarsalternativ och med eventuella följdfrågor påverkas av intervjuarens lyhörddhet och skicklighet i att ställa följdfrågor som utvecklar tankarna hos respondenten. Min förmåga att ställa frågor och uppmärksamma tappade trådar ökade med

antalet intervjuer. Vilket medförde att de senare intervjuerna kanske fångade upp respondenternas tankar på ett bättre sätt. Provindervjun som utfördes medförde att frågorna omformulerades för att öka förståelsen för vad frågorna avsåg att ta reda på. Samtidigt gavs tillfälle att träna lyssnandet, att fokusera på det som sägs och inte börja tänka i egna associationsbanor. För att visa exempel på respondentens tankar och uppfattningar skrivs citat från respondenterna ut i resultat och analysdelen.

Vad gäller upprepbarhet så är min uppfattning att i det är osäkert om samma resultat skulle uppnås om intervjun gjordes en gång till. Delar av resultat skulle troligen bli likt men eftersom samtal mellan människor bidrar till en utvecklingsprocess vad gäller tankar och kunskaper skulle troligen respondenternas uttalanden i viss mån förändras vid en ny intervju.

Om generaliserbarheten kan sägas att eftersom antalet intervjuer var få och urvalet strategiskt kan resultatet enbart antas gälla för den här studien. För att kunna generalisera (Esaiasson, m.fl., 2007) hade man om det funnits tidsmässigt utrymme kunnat intervjua ett så stort antal förskollärare att man uppnått en teoretisk mättnad, det vill säga att man inte får fram fler tankar, innebörder eller uppfattningar hos respondenterna. I sådana fall hade generaliserbarheten för resultaten ökat.

6.7 Etik

Kvale (1995) beskriver i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* vad informerat samtycke innebär:

Informerat samtycke innebär att man informerar undersökningspersonerna om undersökningens generella syfte, om hur undersökningen är upplagd i stort och om vilka risker och fördelar som kan vara förenade med deltagande i forskningsprojekt. Informerat samtycke innebär också att undersökningspersonerna deltar frivilligt i projektet och har rätt att dra sig ur när som helst, så att det inte blir fråga om otillbörligt inflytande eller tvång (s.107).

Respondenterna tillfrågades och informerades muntligt genom ett telefonsamtal och samtliga förskollärare valde att medverka. Jag informerade om att inga namn skulle skrivas vare sig på person eller på förskolor, för att minska möjlighet till identifikation av de medverkande.

Under intervjuarbetet hände det att någon fick kännedom om någon annans medverkan vilket påpekades för mig. Jag valde då att ringa upp samtliga respondenter för att informera om att någon annan kan känna till din medverkan i studien. Jag informerade tydligare att intervjun är frivillig och att man kunde ångra sig och dra tillbaka sitt deltagande. Alla valde att deras intervjuer skulle få användas i mitt arbete men ett par av förskollärarna bad mig att stryka några av sina uttalanden som eventuellt skulle kunna gå att identifieras av dem som beskrevs i situationen som de berättade om, detta gjordes.

Ett missöde som hände under inspelningen av en intervju var att den tekniska utrustningen inte fungerade. Den intervjun kunde inte användas i arbetet. Men för att minska möjligheten till identifikation har jag valt att inte informera den respondent vars intervju inte kommer att redovisas. De medverkande respondenterna kan känna igen sina egna uttalanden men troligen inte identifiera någon annans uttalanden.

6.8 Bortfall

Problemet med den tekniska utrustningen resulterar i ett bortfall bestående av en intervju. Antalet intervjuer som redovisas och analyseras är fem till antalet. Detta påverkar undersökningen eftersom den respondentens tankar inte kunde redovisas och analyseras. De olika tankarna blir färre och möjligen hade respondenten tankar som inte någon av de övriga respondenterna uttryckt.

7 Resultat och analys

Förskollärarna delgav sina tankar om vad självkänsla innebär och gav mig sin bild av hur man som förskollärare vill arbeta för att ge barnen en möjlighet till god självkänsla. Det visade att självkänslan är ett ämne som förskollärarna har tankar och reflektioner kring. På ett beskrivande sätt uttrycks tankar om hur de ser på sitt förhållningssätt. Undersökningen pekar mot att förskollärarna anser att det finns behov av kompetensutveckling kring barns självkänsla.

Resultat och analys kommer att redovisas genom att jag refererar det som förskollärarna uttryckt samt citerar en del av förskollärarnas uttalanden. Jag tolkar och relaterar förskollärarnas uttalanden till det som finns beskrivet i litteraturgenomgången. Frågan som har för avsikt att besvara hur förskollärarna vill arbeta för att ge förskolebarn möjlighet till god självkänsla samt frågan om det finns exempel på bra metoder för att stärka barns självkänsla. Gav upphov till tre kategorier av svar. Den första kategorin är bekräftelse på barns känslor vilket visar hur förskollärarna tänker kring bekräftandet av känslor samt hur de vill agera för att bekräfta barns känslor. Den andra kategorin är tillsägelser vilket innebär att förskollärarna beskriver vikten av att undvika negativa kontrakt med barn så som de beskrivs av Hundeide (2006) Den tredje kategorin är strategier för att se bar. Här ger förskollärarna exempel på konkreta förslag för att barnen ska bli sedda. Förskollärarnas svar tyder på att de anser det viktigt för barns utveckling av självkänsla att bli just sedd.

7.1 Vad innebär en bra självkänsla

De flesta förskollärarna anser att en god självkänsla innebär att man är trygg i sig själv och att man anser sig duga som man är. Det betyder också att man kan sätta gränser av karaktären, jag vill inte det här så jag vågar stå upp för mig själv och säga nej. En förskollärare säger med tanke på att sätta gränser:

Att sätta sina gränser på ett lagom sätt men ändå kunna ge.
Att vara generös både mot sig själv och andra

Att man kan se och respektera sina egna och andras gränser, just det här att tänka på andra och sätta sig in i hur det är för någon annan. Det visar på tankar om att självkänslan ger möjlighet eller om det kanske är en förutsättning för att känna empati och handla empatiskt mot andra. Brodin och Hylander (2002) menar att: ”Grunden för den empatiska handlingen är att uppfatta och känna hur det känns i en annan människa. För att kunna göra det krävs att man är förtrogen med sina egna känslor”(s. 37). Ett av förskollärarnas första uttalanden var att för henne innebär en god självkänsla att man kan lita till sina känslor. Enligt min tolkning skulle det kunna innebära att man vet vad man känner och hur man ska hantera det man känner samt att man är medveten om att det är accepterat att känna som man gör.

Ytterligare en förskollärare anser att självkänsla innebär att man vågar stå upp för andra. Att man vågar tala om det man känner och inte blir orolig om någon annan tycker någonting annat.

Ett par av förskollärarna säger att god självkänsla kan innebära livskvalité och att man mår bra och kan leva ett rikt liv.

7.2 Vad innebär en dålig självkänsla

Det blir enligt flera av forskollärarna delvis tvärtemot att ha en bra självkänsla, vilket innebär att känna att man inte duger som man är.

Några uttrycker tankar om att man spelar en roll så som man tror att andra vill att man ska vara, att man inte är sig själv. En forskollärare säger följande:

Exempel, bara jag klarar och göra det där, till exempel gå ner i vikt, då kommer jag bli en bra människa eller känna mig bättre eller känna mig tryggare med mig själv. Man antar att det är handlingar eller saker som skapar självbilden eller självkänslan. Men jag antar att man inte förstår sitt egen värde utan strävar efter någonting annat, att det är det som är den dåliga självkänslan, kanske.

Det beskriver en känsla av att inte känna att man duger och att man inte är nöjd med sig själv som person. Det är ju å andra sidan inte eftersträvansvärt att sätta sig ner och enbart vara nöjd och inte göra någonting mer av sitt liv. Det är troligen inte så forskolläraren menar utan det handlar om att se sig själv som värdefull som den människa man är. Att man sedan vill utvecklas, lära eller förbättra tillvaron är mänskligt men det är menar Juul & Jensen (2003) inte det som stärker värderingen av egenvärdet eller självkänslan. Handlingar och saker man lyckas införskaffa stärker tilltron till att klara av olika saker, det ger självförtroende.

En forskollärare säger att det är svårt att ha utbyte med kamrater om man har en dålig självkänsla. En annan beskrivning är att man vacklar lite och vågar inte stå upp för sig själv, hon beskriver att man har en liten otrygghet och att man ibland känner sig misslyckad. Forskolläraren utvecklar det här med att känna sig misslyckad:

Om man har haft ett möte med någon annan människa som inte upplevs som att det gick så bra, då kanske man tänker vad kass och dålig jag är. Istället kan man tänka den människan kanske inte förstår vad jag menar, nästa gång kanske jag ska pröva att göra så här istället. Det är en process det här hela tiden att man lär sig hur man ska vara, men att inte klanka på sig själv.

Hon beskriver vikten av att lära av sina misslyckanden eftersom det är mer produktivt och bättre för självkänslan att försöka ta lärdom av det som händer och inte se sig själv som dålig. Brodin och Hylander (2002) beskriver att misslyckande genererar en känsla av skam och det beror på självkänslan hur man sen tänker eller agerar. Har man en god självkänsla och tänker just nu gick inte det här så bra men jag prövar ett annat sätt nästa gång, bevaras den goda självkänslan. Är självkänslan dålig skäms man mer och skammen leder till sämre självkänsla och att man försöker undvika liknande situationer igen. Passiva och undvikande barn kan ha utvecklat en sådan form av handlingsmönster.

7.3 Hur vill förskollärare arbeta

De tre kategorierna som utkristalliserade sig är också huvuddragen i det förskollärarna uttrycker vilket är att de vill se barnen och att barnen ska känna sig sedda. De uttrycker att barnen ska få bekräftelse på sina känslor och att de vill lyssna på barnen och försöka förstå vad barnen vill och känner. Några av förskollärarna talar om hur de vill agera vid tillsägelser som är riktade mot barnen.

Nedan visas ett uttalande som handlar om situationer i förskolan där det uttrycks tankar om hur man kan stärka barns självkänsla. Detta uttalande kan inte placeras i någon av de tre kategorierna, uttalandet illustrerar svårigheten att skilja mellan självkänsla och självförtroende. Förskolläraren säger:

Det första jag tänker på, det kanske är mer åt självförtroende, vad bra du klarade att försöka ta på din jacka eller något sådant. Frågan är självkänsla... blir det, det här att känna åh jag klarade någonting, det är ju bra men frågan är om det egentligen grundar till att du känner dig mer trygg som individ eller om du bara känner att du klarar någonting.

Här ser man en fundersamhet om det är självkänslan som stärks vid den typen av beröm, vad duktig du är eller vad bra att du klarade någonting. Enligt Juul och Jensen (2003) så stärks självförtroendet vid relevant beröm som man får för utförd prestation. Medlet för att stärka självkänslan är däremot bekräftelse och erkännande. Det finns fler uttalanden från förskollärarna när det gäller att se och berömma barnet när det klarar något till exempel ta på sig själv eller hålla upp mjölk i glaset själv.

7.3.1 Bekräftelse på känslor

Alla förskollärarna pratar om känslornas betydelse. Här följer en sammanfattning av det förskollärarna uttrycker. Det innebär enligt förskollärarna att känslorna ska bekräftas, barnen ska bli sedda med sina känslor, det är accepterat med känslor men man får inte göra vad som helst. Det är enligt flera av förskollärarna viktigt att, från de barnen är små, hjälpa dem att sätta ord på sina känslor. En förskollärare säger:

Har du ett barn som blir ledset när mamma går, även om du har mycket runt dig så får du släppa det och så bekräfta barnet och tala om att jag ser att du är ledsen och att mamma ska gå och jobba och kommer sen. Att barnet lär sig förstå vad det själv känner.

Brodin och Hylander (2002) betonar vikten av att barnen blir sedda och att barnen får svar på sina olika känslor eftersom det formar barnets självkänsla. Det är när barnets känsloliv synliggörs för barnet genom samtal och genom sammanhang tillsammans med pedagogen som barnets upplevelse av sig själv formas.

En av förskollärarna beskriver svårigheten att tänka på att bekräfta känslan när barn lär sig någonting eller producerar någonting:

När barnet lär sig någonting till exempel och känner sig glad för det, att jag säger det, att jag ser att barnet är glad för att det har lärt sig det här eller kan någonting. Att jag försöker, det är väldigt svårt, och skilja på det här att vara duktig att säga vad duktig du är som kan detta nu, men jag försöker ändå hitta fram till känslan, åh jag förstår att det känns härligt att du ritat den här bilden.

En förskollärare säger att hon vill försöka fokusera på individen och vad individen gör, att förmedla till barnet att det är unikt, du är du och du duger. Vidare funderar hon vidare på att kunna arbeta med sagor där olika dilemman tas upp som att sagofiguren inte känner att den

duger. Att utifrån sagofiguren prata med barnen om hur det känns för sagofiguren. Hon säger att det är som vuxen man får hjälpa barnen att förstå och sätta ord på det de känner. Förskolläraren fortsätter sina tankar, de små samtalen är av betydelse. Samtalen där man pratar om att vi ser olika ut men att vi är lika mycket värda, att man försöker tänka på att säga att barnet är bra och inte vad bra du är för att du klarade det.

Ytterligare en ide om hur man kan arbeta är att använda sig av en nalle i en saga som känner sig utanför och ledsen och prata tillsammans med barnen om nallens känslor och hur han skulle kunna lösa sin situation. Att involvera barnen i sagan genom samtal och reflektion om hur det känns för nallen. Enligt Brodin och Hylander (2002) är det ett sätt att dela fokus. Om barnet och den vuxne riktar sin uppmärksamhet mot nallen blir det ett sätt att uppleva och erfara hur det känns för nallen och hur nallen kan göra för att förändra sin situation. När man genom nallen väcker barnens intresse och delar fokus blir det ett gynnsamt läge för lärande om känslor.

7.3.2 Tillsägelser

En förskollärare anser att det är viktigt att barnet inte hamnar i ett mönster av negativa tillsägelser. Om det är ett barn som ofta hamnar i de situationerna som ger anledning till tillsägelse av negativ karaktär, betonar förskolläraren att man också bör tänka på att lyfta det som barnet gör positivt. Vilket kan kopplas till det Hundeide (2006) skriver om kontrakten som upprättas med andra om hur man är. Får man som barn ofta påpekande eller bekräftelse på att man bråkar eller förstör blir barnets upplevelse av sig själv att jag är den som förstör för det är så pedagogen ser på mig. Vidare säger förskolläraren:

Det handlar hela tiden om att bli sedd, blir alla barn sedda och vi hjälper dom med allt det här då ökar självkänslan så att man inte hamnar i fack, det är den blyga, det är den tysta. Det är lika viktigt ta den blyga till exempel, att man inte säger ja du är blyg eller du är sådan. Det är jätte viktigt för då tror dom jaha jag är blyg eller jag är sådan./.../ Det är så oerhört viktigt att man inte sätter in folk i fack för det är miljön det är allting beroende på hur det ser ut och vad är det som säger vad som är rätt eller fel. Varför ska man ha en mall alla är olika och vi är en tillgång.

En förskollärare berättar att de i arbetslaget diskuterat betydelsen av det här med barnets namn att man inte ska ropa barnets namn när det är något negativt som händer kring barnet. Förskolläraren säger:

Man försöker nämna namnet i dom positiva stunderna när det barnet gör någonting som är bra eller någonting som den klarar av och är duktig på, att man uppmuntrar det då att man kan säga namnet i den situationen/.../ Mitt namn, det är ju jag, att man kopplar ihop det med sig själv.

Enligt Brodin och Hylander (2002) är namnet centralt för självkänslan och det är starkt sammankopplat med barnet som individ. Om barnet ofta får höra sitt namn i ett argt, föraktfullt eller gnälligt tonläge så blir det ett hot mot självkänslan och det får en negativ påverkan på självbilden hos barnet. Eller tvärtom när det sägs med glädje, vänlighet eller förståelse så påverkas barnets självbild positivt.

Några av förskollärarna tar upp det här med misslyckanden och konflikter mellan barn att det vid sådana tillfällen är viktigt att hjälpa barnen att lösa det på ett sätt som blir bra för barnen. När det gäller misslyckanden så kan man vända det till att bli något man lär sig på. En av förskollärarna pratar om att när det gäller att stärka barn som kanske har lite dålig självkänsla:

När det uppstår saker där barnet har misslyckats och man inte kan komma ifrån det. Att man på något sätt ändå tar till sig barnet och pratar och försöker reda ut och låter barnet själv till exempel i en konfliktlösning att de får vara med och reda ut det så att man inte låter det bara vara, att man tar det barnet som är ledset och låter det andra barnet sticka iväg för det tror jag är väldigt viktigt att man får lov att se att man också kan reda ut saker.

Brodin och Hylander (2002) menar att det är viktigt för barnets självkänsla att barnet inte bara är en person som gör dumma saker utan barnet är en person som kan ställa saker till rätta och göra saker bra igen.

7.3.3 Strategier för att se barnen

Flera av förskollärarna uttrycker att de delar in barnen i smågrupper för att alla barnen ska få bli sedda och lyssnade på. En av förskollärarna använder sig av smågrupper som medvetet väljs för att i en viss situation stödja ett barn. Avsikten med valet av grupp kan vara att barnet ska våga vara med och berätta en saga. De andra barnen i gruppen är valda för att de har förmågan att låta ett blygt barn ta plats så att det blyga barnet kan få en känsla av att kunna. En annan förskollärare säger att:

Det här att alla ska bli sedda, har man då som vi 20 barn då gör vi istället så att vi delar in barnen i smågrupper vi har inte alla 20 utan faktiskt alla ska få bli sedda och att det är viktigt vad barnen säger och att jag kan höra på barnet. Vi skulle ju aldrig ha de här samlingarna med 20 barn det skulle jag aldrig komma att tänka på att ha

En av förskollärarna anser det vara mycket viktigt att barnen blir hörda med anledning av att barnen ska få ha inflytande i verksamheten vilket hon ser som en självklarhet och förutsättning för en bra verksamhet som följer läroplanen (Lpfö 98). Förskolläraren säger:

Vad det är barnen tänker och tycker ska liksom flöda in verksamheten.

Att inte alltid ha tid att lyssna på barnen är en realitet för de flesta förskollärarna, en av förskollärarna uttryckte att hon använde sig av en medveten strategi vid sådana tillfällen.

Man ger dem tid, är det så att man kanske inte har den tiden precis exakt då att barnen vet att det här kommer vi att prata mer om sen. Att man säger det nu hinner vi inte detta men vi gör det sen och frågar är det okej, så att barnen känner att dom betyder någonting.

Juul och Jensen (2003) menar att för att barnen ska trivas med tillvaron på förskolan behöver barnen bli sedda, lyssnade på och de behöver bli tagna på allvar. Förskolläraren i exemplet ovan beskriver att hon ser barnet och hör vad barnet säger och trots att hon inte kan tillgodose det barnet frågar efter just i den stunden beskriver hon vikten av att barnet betyder någonting eller blir taget på allvar. Det är av vikt (Juul & Jensen, 2003) att tänka på att barnets vilja eller önskning inte alltid är möjlig eller eftersträvansvärd att tillgodose. Men att bemöta barnet med respekt och ta barnet på allvar med sin önskning även om man inte bedömer det möjligt eller lämpligt att uppfylla önsknigen. Det är också den vuxnes ansvar att bedöma om önsknigen som barnet uttrycker motsvarar barnets behov. Att barnet önskar sig glass till lunch kan man som vuxen förstå och bekräfta men man uppfyller inte den önsknigen för barnet har behov av mer näringsrik mat till lunch.

Flera av förskollärarna uttrycker att situationerna där man kan stärka barnets självkänsla finns hela tiden, det gäller bara att ta vara på dem på ett sådant sätt att det stärker självkänslan

hos barnen. Det handlar om att man ser, lyssnar och bekräftar barnets uttryck. Men en av förskollärarna säger att:

Man reflekterar nog sällan över det, det är inte så att jag tänker nu har jag stärkt det här barnets självkänsla

Det är troligt att det är så att om man inte medvetet valt att tänka på hur jag stärker barns självkänsla, så ägnas inte tid åt att reflektera över det. En del i att synliggöra (Lindgren, 2009) hur praxis ser ut på den förskola där man är verksam är att påbörja en tankeprocess om hur jag gör och vad jag vill åstadkomma med det jag gör. Vilket också är en förutsättning för att kunna välja att göra en förändring av hur man bemöter barnet.

7.4 Tankar kring förhållningssätt

Kinge (2000) beskriver förhållningssätt med betydelsen hur man är tillsammans med barnen samt vilken attityd eller inställning man har till barnen. Förhållningssättet påverkas av den syn man har på barnet. Det är förhållningssättet (Brodin & Hylander, 2002) som i betydande grad påverkar möjligheten för barnet att få en bra självkänsla. Förskollärarna väljer att beskriva sitt förhållningssätt och vad det innebär för dem på ett varierande vis.

Mitt förhållningssätt det är faktiskt att jag är nyfiken på barnet, jag försöker att vara lyhörd och lyssnar och att hjälpa dem att sätta ord på och bekräfta deras känslor och tankar och att jag är faktiskt intresserad av vad du har att säga till mig /.../ och att lyfta allting att bygga på det positiva barnen gör.

Att vara nyfiken på barnet speglar (Brodin & Hylander, 1997) ett intresse för barnet som människa med hela sitt sätt att vara och erfara, vilket lägger grunden för en god självkänsla hos barnet. En förskollärare beskriver sitt förhållningssätt på följande vis:

Professionellt.....(tystnad) Det vill jag gärna vara, jag är på mitt arbete jag vet varför jag är där, jag vet vad finns för läroplan som styr verksamheten /.../ Inte lägga in mina personliga värderingar/.../ Man får acceptera de olika sätt man har/.../ Det är klart man har alltid det här med känslor det måste få finnas med så klart, men man får vara professionell.

En förskollärare uttrycker att hon vill vara positiv i sitt förhållningssätt och fokusera på varje barn och läsa av och se hur barnet känner sig. Men hon säger att det kan vara svårt att leva upp till. Det beror på omständigheter i verksamheten som gör att man måste skynda sig för att hinna. Hon säger att:

Det förhållningssättet man egentligen vill ha det kanske man inte alltid når upp till.

Det visar på eftertanke om hur det ser ut i verksamheten och att ramfaktorer påverkar förhållningssättet. Stress kan medföra att man inte kan bibehålla det förhållningssätt som man vill ha.

Ytterligare ett förhållningssätt som en av förskollärarna uttrycker är att bekräfta barnets känsla men inte bedöma om den är tillåten och accepterad. Att man som förskollärare bedömer att det var inte så farligt när barnet ramlar och säger upp och hoppa igen. Det är som Brodin och Hylander (2002) anser: "En känsla kan inte vara rätt eller fel, obefogad eller befogad, den bara är" (s.35) Bekräftelse är enligt Kinge (2000) en av ingredienserna vid en god kommunikation. Författaren menar att bekräftelse kräver lyhördhet och förståelse för barnets upplevelse Kinge (2000) uppmanar pedagoger till att vara uppmärksamma så att inte

bemötandet blir bedömande. En av de andra förskollärarna belyser också det här med att bekräfta känslor:

Jag är väldigt noga med det här att se varje barn och bekräfta känslor/.../Att hålla sig en bit ifrån till exempel vid konfliktlösning, barnen ställer tillräta saker själva men att man finns med i bakgrunden som ett stöd men man går ändå inte alltid in, att man får vänta ut barnen. Men ändå måste man finnas där så inte något barn kommer till korta

Att finnas med som stöd vid konfliktlösning är viktigt för visst klarar barnen att lösa en del själva men en vuxen behöver precis som förskolläraren säger finnas med och ta ansvaret. Brodin och Hylander (2002) menar att den vuxne kan hjälpa barnen att förstå och använda sig av demokratiska principer och se till ”så att mönster av dominans och underkastelse inte blir befästa” (s.116).

7.5 Kompetensutvecklingsbehov

Alla förskollärarna anser att det finns behov av kompetensutveckling men det varierar mellan att man anser det vara mycket viktigt till att man anser att det skulle vara bra. En av förskollärarna har ägnat mycket tid åt att reflektera och se på sitt förhållningssätt utifrån boken *Själv-känsla, Att förstå sig själv och andra* (Brodin, Hylander, 2002). Trots det svarar hon att kompetensutveckling är önskvärt vilket kan bero på att ämnet hur barn får en bra självkänsla är komplext och kontexten i förskolan är i ständig förändring.

Ett par av förskollärarna anser att det kan vara viktigt att få kunskaper kring skillnaden mellan självkänsla och självförtroende. För att kunna bemöta barnen på ett bra sätt som en av förskollärarna säger. Juul och Jensen (2003) skriver att det inte är ovanligt att begreppen ibland tolkas som om de hade samma betydelse och att man då inte är medveten om vilket bemötande som stärker självkänslan och vilket bemötande som stärker självförtroendet.

Två av förskollärarna pekar på behovet av kompetensutveckling som medvetandegör förskollärarens egen självkänsla.

Man själv behöver bli ständigt påmind, vi är inte så jättebra på det själva, vi som jobbar för att vi har väl alla drabbats av detta lite dålig självkänsla. Jag tror det är ingen som går riktigt fri så därför behöver man hela tiden jobba med sig själv och sin egen medvetenhet, och fortbildning i det gör ju att man ökar sin egen medvetenhet

Här visas en medvetenhet om att förskollärarens egen självkänsla påverkar och att det finns anledning till någon form av fortbildning.

Kinge (2000) framhåller vikten av handledning som ett redskap för att bli medveten om sina känslor och reaktioner som följer på känslorna. Kinge (2000) skriver att det är viktigt att få emotionell insikt om sig själv för att kunna agera på ett professionellt sätt i sitt yrke som förskollärare. Att känna sina egna känslor och reaktioner på dem är nödvändigt för att kunna förstå och bekräfta barnets upplevelse i olika situationer.

Det är en process genom hela livet och det är av stor betydelse med handledning för att undvika utbrändhet. Kinge (2000) hänvisar till forskning som visar att där människor som professionellt hjälper andra och har en hög grad av medvetenhet om sina egna känslor och reaktioner lättare klarar de krav som ställs på dem utan att må psykiskt dåligt.

Två av förskollärarna säger att de i arbetslaget diskuterar om hur de bemöter barnen i olika situationer och försöker hitta sätt att förhålla sig som gynnar barnen.

Jag tycker det är viktigt det är jätte viktigt och jag tycker att vi gör det mycket i vår vardag, vi försöker ventilera mycket när vi har våra möten.

En förskollärare uttrycker att reflektionen vid ett möte i arbetslaget kan beskrivas så här:

Genom att läsa en bok tillsammans, att diskutera om det, att tillsammans säga men det här gör jag nog så och där gör jag nog så. Då kanske det vore bra om jag gjorde så istället. Att pratat med varandra så blir det en slags observation, en slags eftertanke av sig själv och av sitt arbetslag.

En av förskollärarna påpekar betydelsen av att om man ska ha kompetensutveckling bör den omfatta hela arbetslaget eftersom det är då kunskapen kan få stor genomslagskraft.

Förskolläraren beskriver ett exempel:

För några år sedan bestämde vi oss för att nu ska vi vara mer bekräftande än vad vi varit förut och vi såg vilket otroligt genomslag det hade i barngruppen/.../bara genom att bestämma sig för det och prata om det så plötslig så sätter de goda spiralerna igång med väldig fart och väldigt lätt, det är förvånansvärt hur lätt det blir goda spiraler när man bestämmer sig.

Förskollärarna säger alla att kompetensutveckling är viktigt, vilket tyder på att de är medvetna om att det finns behov av kunskaper om hur man som förskollärare kan hjälpa barn att få en bra självkänsla. Avslutningsvis säger en förskollärare om kompetens utveckling och sin egen självkänsla:

Det är någonting som man måste jobba med hela tiden, man blir aldrig fullärd, det tror jag.

Förskolläraren visar på ett behov av att utvecklas genom nya kunskaper och insikter vilket är en del av det livslånga lärandet.

7.6 Sammanfattning av resultat och analys

Det finns en medvetenhet om vad det innebär att ha en bra eller dålig självkänsla. Innebörden av en bra självkänsla beskrivs som att man är trygg med sig själv och att ha en känsla av att duga. Den dåliga självkänslan kännetecknas av att man har känslan av att inte duga som man är och därför spelar en roll på det sätt man tror att omgivningen vill att man ska vara. Dessutom påverkar en dålig självkänsla samspelet med kamrater på ett negativt vis.

Kategorierna som utkristalliserade sig vid analysen är Bekräftelse på sina känslor, Tillsägelser samt Strategier för att se barnen, dessa beskriver förskollärarnas tankar om hur de vill arbeta med att ge barn en god självkänsla. Förhållningssättet visar sig beskrivas på olika sätt, ett sätt är att inte bedöma känslan barnet har, ytterligare ett uttalande är att det ibland är svårt att ha det förhållningssätt man vill ha. Det uttrycks att det finns behov av kompetensutveckling och att det är viktigt att hela arbetslaget deltar vid kompetensutveckling.

8 Diskussion

Syftet med den här studien är att få kunskaper om hur verksamma förskollärare ser på barns utveckling av självkänsla och hur de som förskollärare vill arbeta för att ge barn en god självkänsla. Studien vill också utröna om förskollärare anser att det finns behov av kompetens utveckling vad gäller barns självkänsla.

8.1 Metoddiskussion

Valet av metod för den empiriska undersökningen blev kvalitativa intervjuer bestående av frågor med öppna svarsalternativ och eventuella följdfrågor. För att få kunskaper om hur verksamma förskollärare ser på barns utveckling av självkänsla och hur de vill arbeta för att stärka barns självkänsla. Jag anser att valet av kvalitativa intervjuer var lämpligt. Man bör vara medveten om att tiden som en c-uppsats har till sitt förfogande är en begränsande ramfaktor, vilket påverkar hur djupt resultatet har analyserats. Det är viktigt att vara medveten om att det inte är någon sanning om hur förskollärarna arbetar i praktiken som framkommer i den här studien. Men den talar om vad förskollärarna anser vara betydelsefullt att tänka på i mötet med barnen och i reflektion kring sitt eget agerande.

Eftersom jag valde att kort beskriva och skilja på begreppen självkänsla och självförtroende innan intervjun, påverkades förskollärarna till att tänka på skillnaderna mellan självkänsla och självförtroende. Avsikten var också att få förskollärarna att tänka mest på självkänsla och vad det betyder för dem och vad det betyder i deras arbete. Hade inte begreppsdefinitionen gjorts är det troligt att självförtroende hade blandats in mer vid intervjuerna.

Det var betydelsefullt att förskollärarna fick beskriva vad det innebär att ha en bra respektive dålig självkänsla. Eftersom det finns tankar på vad självkänslan har för betydelse för människan motiverar det frågan om hur man vill arbeta för att ge barn möjlighet till bra självkänsla. Hade det däremot inte funnits innebörder förknippade med bra eller dålig självkänsla skulle det inte finnas anledning att fundera kring hur man vill arbeta med att stödja utvecklingen för att barnen ska få en god självkänsla.

8.2 Tankar om att arbeta med barns självkänsla

Den empiriska undersökningen gav mig kunskap om att förskollärarna jag intervjuade anser att det är viktigt att barnen ges möjlighet att få en bra självkänsla. Det visar förskollärarnas medvetenhet om uppdraget enligt *Lpfö 98* vilket är att barnet ska få känna sitt eget värde, utveckla sin identitet och känna trygghet i sin identitet.

Det var ingen av förskollärarna som uttryckte sig med hänvisning till teorier om hur självet utvecklats. Det ställdes å andra sidan inga frågor som var utformade specifikt för att få kunskaper om hur förskollärarna kopplar sin teoretiska grund med sitt praktiska arbete. Ett antagande är att förskollärarna inte medvetet utgår från en specifik teori när de arbetar med barnens självkänsla. Det kan vara så att förskollärarnas inställning är eklektisk att de använder sig av den blandning av kunskaper som de har fått genom sin utbildning och eventuell fortbildning. Dessutom antar jag att de använder sig av erfarenhets baserade kunskaper.

Det kan också vara så att mina frågor inte gav upphov till tankar kring teorier om självutveckling. Det var ett medvetet val att inte ställa den typen av frågor eftersom det finns risk att de uppfattas ha en provkaraktär och att det är de rätta svaren som efterfrågas.

Sterns forskning (2003) om det lilla barnets utveckling av själv har förändrat kunskaperna och synen på barnet. Stern (2003) visar att barnet är kompetent till att känna sina egna känslor och att barnet strävar efter interpersonell kommunikation. Kunskaper om domänerna för självutveckling har betydelse när man som pedagog skapar kontakt med barnet. Kontakten är grunden för vidare fördjupad kommunikation. Vilket medför att barnets behov är att

interagera med kompetenta pedagoger på ett sätt som ger barnet möjlighet att utveckla en god självkänsla.

Den teori Hundeide (2006) beskriver använder sig några förskollärare av även om de inte hänvisar till Hundeide så kan tankarna kopplas till hans sociokulturella tankegångar. De vill försöka undvika negativa kontrakt med barnen. Förskollärarna visar en medvetenhet om hur avgörande det kan vara för barnets självkänsla om uppmärksamheten barnet får är negativ. De arbetar medvetet för att barnen inte ska uppfatta sig själva som den som förstör eller bråkar. En förskollärare berättar att barnets namn inte används vid tillsägelser där barnets handlingar inte accepteras, eftersom namnet är starkt förknippat med identiteten. Det visar både teoretisk kunskap och på ett medvetet arbete i praktiken för att undvika negativa kontrakt om hur barnet uppfattar sig själv.

8.3 Hinder

Den empiriska studien visar att det finns tankar och medvetenheten om betydelsen av arbetet med att stärka barns självkänsla. Undersökningen visar på både likartade och skiftande svar om hur förskollärarna vill arbeta med att ge ett barn möjlighet till god självkänsla. Förskollärarna beskriver sitt förhållningssätt så som de vill arbeta. Men någon uttrycker att hon inte alltid lyckas leva upp till det. Anledningen som anges är att det ofta är tidspressat och därmed svårt att hinna bemöta barnen på det sätt som förskolläraren vill. Även om de övriga inte uttrycker samma sak i klartext finns det anledning och tro att både tidspress och därigenom stress liksom stora barngrupper försvårar förskollärarnas möjligheter att se barnen, bekräfta barnen, lyssna på barnen och så vidare. Vilket samtidigt försvårar barnens möjligheter att få en bra självkänsla.

Det har inte spontant kommit fram, så som jag tänkte ifrån början att språk, matematik eller naturvetenskap skulle kunna påverka arbetet med självkänsla på ett för barnens självkänsla negativt vis. Det handlar troligen inte om att välja mellan ämneskunskaper eller god självkänsla utan det som är av betydelsen är vilket förhållningssätt pedagogen har. Blir barnet bemött på ett sätt som gör att självkänslan stärks i en lärandesituation, uppstår en situation som jag skulle beskriva som en för barnet optimal möjlighet till utveckling. Enligt Brodin och Hylander (2002) spelar kunskapen om självförtroende och självkänsla i lärande situationen stor roll. Juul och Jensen (2003) framhåller att en bra självkänsla har positiv inverkan på lärandet. Att som pedagog ha ett förhållningssätt som stärker barns självkänsla och som medvetet präglar lärandesituationer ger barnet möjlighet till både stärkt självkänsla och kunskaper i till exempel matematik.

Brodin och Hylander (2002) menar att om man som pedagog bekräftar känslan barnet har i situationen hjälps barnet till att känna sig själv och sina känslor vilket ger barnet god självkänsla. Affekten intresse är betydelsefull för lärandet, att som pedagog väcka barnets intresse eller tona in barnets känsla ökar möjligheten för lärande. Har pedagogen ett förhållningssätt som sänker barnets självkänsla minskar möjligheten för barnet att lära.

Ytterligare ett hinder för att arbeta med självkänsla är att ämnet är tämligen oreflekterat i arbetslaget. Det uttrycktes enbart vid något tillfälle att de gemensamt i arbetslaget reflekterat kring barnens självkänsla. Det kan vara så att arbetet med självkänsla är något som tas för givet att man gör. Det kanske inte har prioriterats i verksamheten, det har inte getts utrymme till reflektion över hur man gör, varför man gör och vad man vill uppnå med det man gör.

8.4 Se och bekräfta

Primärt för att utveckla en god självkänsla är att bli sedd uttrycker förskollärarna i undersökningen. Utvecklingen av självet börjar enligt Brodin & Hylander (1997) i att barnet blir sedd. Att bli sedd är grunden som läggs redan i domänen för samvaro. Det är i ögonkontakten med lilla spädbarnet som utvecklingen av självet startar. Att bli sedd är en förutsättning i alla relaterande domäner vilket förskollärarna visar på en medvetenhet om. Ett par av förskollärarna beskriver att de väljer att dela barnen i smågrupper för att kunna se alla barn. Arbetet i smågrupper är en metod för att se barn, vilken praktiseras i förskolan. Att bli sedd skulle kunna beskrivas som steg ett i barnets utveckling mot en bra självkänsla.

Ibland kan det så som Juul och Jensen (2003) ser det vara tillräckligt med att bli sedd. Som exempel kan tagas barnet som ropar titta på mig och vill visa en danssekvens. I det fallet kan det vara tillräckligt att bara se och le mot barnet utan att säga något bedömande. Det kan vara svårt, men om man blir medveten om hur ofta bedömningar av slaget vad duktig du är förekommer ökar möjligheten att det blir balans mellan att se och bedöma. Vilket är gynnsamt för utvecklingen av en god självkänsla hos barnet. Att välja att bekräfta känslan hos barnet när de visar upp sin dans kan vara ytterligare ett sätt att som förskollärare förhålla sig i den situationen. Det kan innebära att säga till barnet: - jag ser hur glad du är när du dansar. Det var en av förskollärarna som gav som exempel att hon försöker att tänka på känslan det ger att till exempel måla en teckning istället för att säga vad fint du har målat. Förskolläraren säger att det är svårt att inte alltid säga vad duktig du är eller vad fint du kan. Kinge (2000) pekar på att det är viktigt att barnen blir bekräftade i sina känslor utan bedömning från pedagogen. De flesta förskollärarna uttrycker att de vill bekräfta barns känslor. Det kan upplevas som en korrekt fras, jag vill bekräfta barns känslor. Alla förskollärarna uttrycker inte tydligt hur de bekräftar barns känslor och vad bekräfta betyder för dem i deras arbete. En av förskollärare ger sin beskrivning av hur hon bekräftar ett barn när det är ledset i samband med att mamman går till jobbet. Hon säger att det är viktigt att förmedla till barnet att hon ser att barnet är ledset, men att mamma ska jobba och kommer tillbaka sedan. Förskollärarens uttalande visar inte på någon bedömning av känslan utan i det här fallet så finns känslan hos barnet och hon ser den och beskriver den med ordet ledsen. Intrycket blir trots ovanstående tankar att det saknas ett medvetet arbetssätt vad gäller hur man bekräftar känslor. Det uppstår funderingar kring bekräftelse. Bekräftas alla känslor? Är det tillåtet att vara arg? Hur bekräftar man på ett bra sätt? I vilka situationer bekräftas barnen? För att kunna svara på dessa frågor är möjlighet till reflektion i arbetslaget en förutsättning.

Det är flera av förskollärarna som beskriver att det är svårt med skillnaden mellan självkänsla och självförtroende. Det kanske inte är så konstigt om förskollärarna själva växt upp under den tid då uppfostran präglades av tron om att beröm för utförd prestation stärker självförtroendet vilket enligt Juul & Jensen (2003) ansågs vara liktydigt med självkänsla.

Jag tycker mig ana en förklaring till alla populärvetenskapliga böcker om hur man som vuxen ska försöka stärka sin självkänsla, det borde finnas ett behov annars hade troligen inte utbudet av böcker varit så stort. Det skulle kunna vara så att samhällets vuxna människor har i sin uppväxt fått beröm för sina prestationer samt fått känna att bekräftad och omtyckt blir man vid godkänd prestation och produktion.

Alla vuxna människor har troligtvis inte dålig självkänsla och ändå har de med stor sannolikhet fått beröm för sina prestationer och produkter. Vad kan det bero på? Litteratur och empiri pekar tydligt ut känslorna som en betydelsefull faktor vid utvecklandet av självkänsla. Hur barnet blir bemött med sina känslor får avgörande betydelse för självkänslans utveckling. Ska pedagogen inte berömma barn som presterar någonting? Det kan pedagogen visst göra. Berömmar pedagogen produkt eller prestation så stärks barnets självförtroende vilket Brodin och Hylander (2002) anser är bra för barnets tilltro till att klara eller behärska någonting. Vidare menar författarna att som barn känna att man klarar något

kan kopplas till känslor av glädje eller förnöjsamhet. Känslorna följer med hela tiden och det finns alltid en känsla kopplad till alla situationer.

Det är inte antingen självkänsla eller självförtroende utan en balans mellan båda. Med balans menar jag inte jämvikt eller exakt lika mycket. Jag ser snarare att pedagoger behöver tänka på att stärka självkänslan mer än självförtroendet. Eftersom det är befast i förskolan att beröm är bra för barnets självförtroende används beröm frekvent utav pedagoger. Det är inte lika tydligt hur man som pedagog arbetar för att stärka barnet självkänsla. Det vill säga att barnet ska bekräftas med sina känslor, barnet ska förstå vad det känner, barnet ska veta att känslorna är accepterade men inte alltid handlingarna som följer på en känsla. Det är inte helt enkelt, det måste anpassas till varje barn. Pedagogen bör kunna tolka det barnet känner på ett inkännande sätt utan bedömning och sedan kommunicera på ett empatiskt eller anerkjennande vis. Det kräver ett medvetet förhållningssätt som innebär att vara nyfiken på barnet, bekräfta barnet, försöka förstå barnet samt ha en vilja att hjälpa barnet att få emotionell kunskap om sig själv.

8.5 Kompetensutveckling

De flesta av förskollärarna anser att det finns behov av kompetensutveckling. Självkänsla och hur man stärker den hos barnen är ett område som förskollärarna känner att de behöver få mer kunskap i. Vilket tyder på att hur man arbetar med att stärka självkänslan hos barn är komplext, det är många delar som behöver sammanfogas till en helhet. Kunskaper om självet utveckling är en grund i arbetet med att hjälpa barnen till en god självkänsla. Förskollärarna vet vilken riktning deras arbete ska ha, de vill ge barnen en möjlighet till god självkänsla. Förskollärarna är medvetna om att det ingår i uppdraget som förskollärare, det finns även en medvetenhet om vad som försvårar arbetet till exempel. stress och ett högt barnantal. Det finns strategier för att barnen ska bli sedda, en del av förskollärarna arbetar med barnen i mindre grupper.

Resonemang förs även om förskollärarens egen självkänsla och hur det inverkar på arbetet i verksamheten. Med tanke på det skulle kompetensutvecklingen kunna innebära handledning i hur man som pedagog förhåller sig till barnet. Handledning kan vara en möjlighet att reflektera över de känslor pedagoger själv har i olika interpersonella situationer. Det kan vara nyckeln till att som pedagog medvetandegöra sitt förhållningssätt för att utifrån det kunna anpassa sitt bemötande så att det hjälper barnet att utveckla en bra självkänsla. Samtidigt som det hjälper pedagoger att behålla sin energi, utveckla sin yrkeskompetens och utveckla sin egen självkänsla.

Jag tror att det är betydelsefullt att kunskaper om självet utveckling uppdateras i samklang med nyare forskning eftersom det är viktigt att ha en teoretisk grund att utgå ifrån i arbetet med att ge barnen en bra självkänsla. Vidare behöver teorin kopplas till verksamhetens praktiska arbete för att kunskapen om självet utveckling ska gynna barnens självutveckling.

8.6 Förslag till vidare forskning

Det skulle vara intressant att genom observationer synliggöra verkamma pedagogers förhållningssätt. Vilket skulle kunna generera till en form av kompetensutveckling för arbetslaget. Det skulle kunna leda till att arbetslaget utformar en gemensam och medveten strategi för att ge barnen möjlighet till god självkänsla.

8.7 Avslutande reflektioner

Förskollärarna har låtit oss ta del av hur de tänker kring självkänsla och hur arbetet med att stärka den hos barnen kan se ut. Förskollärarna har en medvetenhet om att det är viktigt att stärka barns självkänsla. Alla förskollärarna pratar om känslor och att känslorna är viktiga, men alla har inte ett medvetet förhållningssätt i hur de bemöter barn och deras känslor. Förskollärarna uttrycker också att de finns behov av kompetensutveckling för att fördjupa sina kunskaper och utvecklas i sin yrkesroll. Jag antar att det skulle vara värdefullt med ökad kunskap i hur man bemöter barns känslor utan att bedöma känslorna. Det kan vara betydligt lättare att bekräfta de positiva känslorna än de negativa känslorna. Men de negativa känslorna finns och behöver också bekräftas.

För att arbetet med att utveckla barns självkänsla ska bli mer medvetet krävs ökad kunskap. Jag anser inte att det är tillräckligt med den goda viljan även om den är en förutsättning för att vilja utveckla sin kompetens. Förskollärarna visar att de har en god vilja att ge barnen en god självkänsla samtidigt som de säger att de anser att det finns behov av kompetensutveckling.

Pedagogens förhållningssätt har avgörande betydelse för om barnet får en bra eller dålig självkänsla. Det är pedagogens inställning och attityd till barnet som får konsekvenser för barnets känsla av sig själv. Det framgår av teorin både i Sterns forskning om barnets utveckling av själv och utifrån det sociokulturella perspektivet att utvecklingen är beroende och påverkas av andra människor. Utveckling av självkänslan sker i samklang med viktiga andra, i förskolan är de viktiga andra pedagogerna.

9 Referenser

- Bae, B. (2004). *Dialoger mellom förkølaerer og Barn*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Bae, B. (1992). *Erkjennelse og anerkjennelse perpektiv på relasjoner*. Universitetsforl.
- Barnomsorgen i Sverige*. (2000)
Hämtad 10 maj, 2010, från
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=632>
- Brodin, M. & Hylander, I. (1997). *Att bli sig själv - Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Stockholm: Liber.
- Brodin, M. & Hylander, I. (2002). *Själv-känsla att förstå sig själv och andra*. Stockholm: Liber.
- Esaiasson, P. & Gilljam, M. & Oscarsson, H. & Wägnerud, L. (2007). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Folkman, M-L. (1998) *Utagerande och inåtvända barn* Stockholm: Runa Förlag
- Havnesköld, L. (1992) *Daniels Sterns teorier om självutveckling: en introduktion* Stockholm: Liber
- Hundeide, K. (2006). *sociokulturella ramar för barns utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Juul, J. (1995). *Ditt kompetenta barn*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Juul, J. & Jensen, H. (2003). *Relationskompetens i pedagogernas värld*. Stockholm: Liber AB.
- Killen, K. (2002). *Barndomen varar i generationer – om förebyggande arbete med utsatta familjer*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, A-C. (2009) *Aktionsforskning i förskolan – att synliggöra sammanhang*. A. Ahlberg (Red.), *Specialpedagogisk forskning En mångfasetterad utmaning* (s.147-165). Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin*.(NE)
Hämtad 14 maj, 2010, från
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/självkänsla>
- Nationalencyklopedin*. (NE)
Hämtad 20 maj, 2010, från
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sok/förhållningssätt?type=ENC&queryId=4242338>

- Piaget, J. (2008).(1968). *Barnets själsliga utveckling*. Nordstedts Akademiska förlag
- Stening, L. (1999). *Se mig som liten är*. Solna: Ekelundsförlag AB.
- Stern, D. (2003). *Spädbarnets interpersonella värld*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Poulsen A. (1995) *Barnets utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Sigsgaard, E. (2003) *Utskälld*. Stockholm: Liber.
- Stukat, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Vallbergh Roth, A-C. (2002) *De yngre barnens läroplanshistoria*.,Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (1998) *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket.(2000) *Med känsla och kunskap*. Stockholm: Liber.
- Weirsoe, B. (2004) *Empatisk kommunikation Giraffspråket i pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

Intervjuguide

Intervjun inleds med en kort definition av begreppen självkänsla och självförtroende.

Självkänsla: Att ha en känsla av att duga som man är, att man känner sig själv och sitt eget värde oberoende av det man presterar.

Självförtroende: Att ha en tilltro om att klara av att utföra saker såsom sjunga, matte, hoppa o.s.v. självförtroende får man genom att öva eller träna sig att bli bra eller duktig på någonting.

Vad innebär det att ha en bra självkänsla?

Vad innebär det att ha en dålig självkänsla?

Hur vill du arbeta för att ge ett barn möjlighet att utveckla en god självkänsla?

Ge exempel på en eller två situationer där du som pedagog kan stärka barnets självkänsla.

Kan du som pedagog medvetet skapa speciella situationer för att stärka barnets självkänsla?

Hur vill du beskriva ditt förhållningssätt?

Finns det anledning till kompetensutveckling på området stärka barns självkänsla?

Vad är det som gör att du tycker så?

Vilket är ditt examens år?